5

34-6-C-11 183

AD LEGES
DE FAMOSIS LIBELLIS
ET DE CALVMNIATORIBVS,
COMMENTARIVS

~~[illegible] BALDVINI.~~

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,

Apud Andream Wechelum,

1 5 6 2.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PRIVILEGII SENTENTIA.

CAVTVM eſt authoritate Regia, ne quis alius præter Andream Wechelum, iuratum in alma Pariſienſi Academia Librarium, hunc ad leges de famoſis libellis & calumniatoribus Commentarium Fr. Balduini, nunc primùm editum, ante decennium ab editione proximũ, in hoc Francorum regno imprimat, néue alibi impreſſum vendat: Ac ſi Regij diplomatis ſentẽtia operis initio præfigatur, finíue poſtponatur, vt omnibus clarũ, notum, indictũ, habeatur. Secús qui faxit, & libris ipſis, & mille librarum Pariſ. multa pœnas pẽdito. Datum Rhemis, Regio cõſenſu ſubſignatũ, D. Villamoro ſupplicum libellorum magiſtro præſente. 3. Id. Iun. 1557.

Coignet.

C. V. PAVLO FVXIO,

REGIO SENATORI,

FR. BALD. S. D.

LEGES, *vt ſcis, Paule Fuxi, eius qui abſuit Reip. cauſa perinde atque etiamnum abſentis rationem habent, interea dum (vt aiunt) hoſpitium conducit, ſarcinulas componit. Ego verò huc reuerſus non modò excuſatione tali, ſed & multò iuſtiore vti me poſſe putabam, ne in hac iactatione non tam vitæ quàm fabulæ motoriæ, antequam reſpiraſſem, ſcriberem quicquam. Et ecce quorundam calũniatorum importunitas coëgit me quippiam dictare, non dicam, quod eorum merebatur intemperies, et mala (ut Plautus ait) malicia: ſed quod Iuris in hoc genere noſtri memoria ſuggerebat. Neque tamen volui, quod ille olim Apelles: qui quadam Calumniæ pictura (quam tabellam liberatori obtulit ſuo) vltus ſuos aduerſarios eſt. Sed cùm haſce aliquot pagellas in publicum exi-*

re paterer, non potui non te appellare, quem & mihi valde amicum, & (quæ ingenuitas eſt tua, tua, inquam, iſta perpolita doctrina & ampliſſima dignitate & illuſtri familia digna virtus) veritatis ac Iuris conſtantẽ defenſorem, mẽdaciíque, vanitatis, & iniuriæ aduerſarium acerrimum eſſe expertus ſum: neque non ſignificare volui, quod Reip. cauſa deſidero & opto. Opto verò & deſidero plures tui ordinis, exemplo tuo, cordatos nobis Iudices dari vindicéſque Iuris, vt & ſanctiſsimarum legum auctoritas defendatur, & illa, quæ nunc graſſatur, nefaria turba famoſorum libellorum faceſſat, ſcriptoréſque non minus quàm litigatores conſtringat de calumnia Iuſiurãdum. Quòd ſi ieiunus eſſe videatur, quem tibi offero, Commentarius in vberi & copioſo argumento: teſtem te quoque laudare poſſum, inuitũ me ad hanc cõmentationem, ad quam tamen iuſto dolore incitari potuiſſem, nudius tertius pertractum eſſe, & propterea immorari in ea minimè voluiſſe. Vale, Pariſiis, Kal. Nouemb.

AD LEGES
DE FAMOSIS LIBELLIS
ET DE CALVMNIATORIBVS,
Commentarius FR. BALD.

VT leges bonæ ex malis moribus olim natæ eſſe dicuntur: ſic nunc illis furentibus, has renaſci neceſſe eſt. Nam etſi ea nunc tēpora ſint, vt exclamare ſæpe cogamur vetus illud, Quid proſunt vanæ ſine moribus leges? tamen in iſta tanta licentia atque impunitate peccandi, Ius, licet fruſtra id dicatur abs priuatis, docēdum & defendendū eſt aduerſus iniurias: neque ſi bonæ antiquitatis mores boni deſierunt, propterea & eius leges delendæ ſunt. Scio, has cum illis obſoleuiſſe, & oppreſſas propé obmutuiſſe. Sed memoriam cum voce intercidere, ferendum non eſt: & fugientes quoque illas reuocare atque retinere, vt vt poſſumus, debemus. Vetus Lex XII. Tab. aduerſus fruſtratores fuiſſe dicitur, SI CALVITVR, PEDEMVE STRVIT, MANVM ENDO IACITO. Quam Legem interpretans noſter Caius lib. I. ad Leg. XII.

Tab. notat, inde nõ modò dictam eſſe cauillationem, ſed & calũniatores eſſe appellatos, quia per fraudem & fruſtrationem alios vexarent litibus. L. CCXXXIII. De verb. ſignifi. Vtinã verò ex iiſdem tabulis repetitam nunc recitare poſſem legẽ, quæ non modò cõſtringere atque coërcere voluit malæ fidei debitores, qui caluuntur, hoc eſt, creditorẽ fruſtrari & eludere conãtur: pedémue ſtruũt, hoc eſt, fugam parant: ſed & veluti manu iniecta ſiſteret, & ad ſupplicium iuſtum traheret perfidioſos calumniatores, qui aliis inſidias ſtruunt improba delatione. ſicuti & earũ tabularum grauiſſima lex extat aduerſus eum, qui malũ carmen condidiſſet, quod infamiam alteri faceret.

Sanè cùm in hóc toto genere multiplex iniuria multis variè fieret: neque eſſet vllum iniuriæ genus, quod magis graſſaretur: vt neque vllum hodie eſt, quod indigniùs exultet: magis atque magis leges Romanæ operam dederunt, vt & calumnia & malum carmen, famoſúſque libellus ſeueriſſimè caſtigaretur, puniretúrque eius auctor magis, quàm fur aliquis, neque minus quàm aut veneficus, aut latro inſidiator, aut ſicarius. Nam & viris bonis fama ſua eſt ipſa propè vita charior: & quò facilior eſt infamiæ aſpergendæ facultas, & inſidiæ calumniarũ, ſicuti veneficii, difficiliùs caueri poſſunt: tantò magis leges huic malo putarunt eſſe occurrendum quadam acerbitate pœnæ.

Puniuit

Puniuit lex XII. Tab.carmen malum,quo fruges excantabantur:ſic enim vocabat carmen magicũ. Sed nõ minus puniuit aliud genus carminis,quod etiam malum vocat:nempe, quod(vt ait)alteri infamiam vel flagitium faceret. Famoſum carmen vocat Vlpianus: alij probroſum: plerique etiam libellum famoſum. Ego nunc de eo primùm dicã, deinde de calumnia. Eſt autẽ duplex,vt mihi quidem videtur,genus famoſi libelli. Famoſum libellum vocamus, qui ad alterius infamiam ſcriptus eſt, ſiue ſine nomine, ſiue etiam cum nomine auctoris,ſi quidẽ extra iudicium prolatus ſit. Deinde famoſum libellum in iudicio appellamus, qui eſt ſine auctore & inſcriptione, hoc eſt, cuius auctor nomen ſuum non profitetur, neque ſubſcripſit vt accuſator. Ad priorem ſpeciem propriè pertinet lex XII. Tab. cuius mox & verba recitabo & ſententiam exponam. Et licet tantùm agere videatur de poëtis ſcenicis & eorum carminibus probroſis: tamen ſic accepta eſt, vt etiam extra ſcenam quoſcunq; eius generis libellos, qui in iudicio pro ſolenni accuſatione propoſiti non eſſent, puniret. Et verò vt poëtas bonos, id eſt, eruditos atque diſertos,malos tamen viros eſſe dicimus,cùm maledicunt: & eorum carmina, quantumuis ingenioſa, dicimus mala: totámque actionem ſcenicam, quãtumuis pulchram, tamẽ ſceleratã, flagitioſam atq; improbam,cùm aliquem lędit,leges eſſe iudi-

dicant: ſic & eius petulantiæ prorſam orationem, & libellum alibi ſparſum, quãtumuis acutum, nequam eſſe conſtat. Legem, de qua loquor, Cicero in ſuis de Republica libris recitauit atque laudauit. Bene autem habet, quòd cùm hi Ciceronis libri non minùs quàm XII. Tab. interciderint, noſter Auguſtinus in ſuis de ciuitate Dei Cómẽtariis hãc Ciceronianorum librorũ particulã conſeruauerit: etiamſi in ſcriptura magnum mẽdum ſit, vbi pro PRÆCLARE, legitur PRECARETVR.

In illis Ciceronis libris Scipio, poſteaquam grauiter damnauit illam apud Græcos veteris comœdiæ licentiam, quæ impunè in cuiuſque nomen & famam inuehebatur, Noſtræ (inquit) contrà XII. Tabulæ, cùm perpaucas res capite ſanxiſsẽt, in his hanc quoque ſanciendam putarũt, Si quis actitauiſſet, ſiue carmen condidiſſet, quod infamiam faceret flagitiúmue alteri. Præclarè. Iudiciis enim ac magiſtratuum diſceptationibus legitimis propoſitam vitam, non poëtarum ingeniis, habere debemus: nec probrum audire, niſi ea lege, vt reſpondere liceat, & iudicio defendere. Idem: Probris & iniuriis poëtarum ſubiectam vitam famámq; habere noluerunt, capite etiam puniri ſancientes, tale carmen cõdere ſi quis auderet. Meminit & huius Legis libro IIII. Tuſcul. Quæſt. Sed & noſter Arnobius libro IIII. contra Gentes, Carmen (inquit) malum conſcribere, quo fama alterius coinquinetur

quinetur & vita, Decéuiralibus ſcitis euadere noluiſtis impunè. Et Donatus in Terêtium ait legem latam fuiſſe, ne quiſquam in alterum carmen infame proponeret. Ipſe quoque Horatius libro II. Epiſtolarum ad Auguſtum,

—quinetiam Lex
Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Deſcribi.—

Idem,

Si mala condiderit in quem quis carmina, Ius eſt,
Iudiciúmque.—

Nolo nunc de Satyris diſputare. Sed ſi in aliquem contumelioſè ſcribatur, cõtra bonos mores id fieri ſemper iudicatum eſt. Ac ſæpe quidem ſuam bilem aduerſus inimicos Romani in chartas priuatim effundebant. Sed talia ſcripta ſupprimi ſolebant, quæ ipſe quoque Cicero vocat ἀνέκδοτα. Neq; ignotum eſt, quid de Cæſaris Anticatone veteres iudicarint. Fuiſſe autem ipſius Horatij ętate cõfirmatam Legem de famoſis libellis, & ſicut ipſe ſignificat, magnum eius terrorem fuiſſe, tantò magis credo, quòd eodem tempore Auguſtus ſeueriſſima huius generis iudicia exerceret. Nam Cornelius Tacitus libro I. ſcribit eum cognitionem de famoſis libellis primùm tractaſſe ſpecie Legis de Maieſtate, cõmotum Caſſij Seueri libidine, qui viros fœmináſque illuſtres procacibus ſcriptis diffamauerat. Suetonius tamen de Auguſto, Etiam

ſparſos (inquit) de ſe in Curia famoſos libellos, nec expauit, & magna cura redarguit, ac ne requiſitis quidem auctoribus. Id modò cenſuit, cognoſcendum poſthac de iis, qui libellos aut carmina ad infamiam cuiuſpiam, ſub alieno nomine edant. Sanè, vt olim Principes faciliùs remiſerunt iniuriam ſibi, quàm aliis, factam: ſic & ſæpius legimus remiſſum eſſe crimen libelli famoſi aduerſus Principem, quàm aduerſus alium ſcripti. Saltem Antiſtius Prætor, cùm Maieſtatis accuſatus eſſet, quòd in Neronem probroſa carmina ſcripſiſſet atq; vulgaſſet, nihilominus fuit abſolutus, vt ait Tacitus libro IIII. & tempore Tiberij Cremutius Cordus reus in iudicio allegabat multos impunè probroſa etiam carmina in Iulium & Auguſtũ ſcripſiſſe, vt idem Tacitus narrat. Neq; verò quiſquã ignorat, maius eſſe crimen, Principis quàm priuati famam eo modo attentaſſe atque læſiſſe. Sed tantò benignior erat illa, de qua loquor, indulgẽtia. Cæterùm iniuriam alteri factam nulla lex remittit: faciliúſque Principes ſibi factam poſſunt cõtemnere quàm priuati. Ergo vt magis atque magis intẽderetur vetus Lex XII. ſuſpicor, eorum, de quibus dixi, Imperatorum tẽporibus, quibus improba hæc conſuetudo famoſorum libellorum graſſabatur, factum eſſe illud Senatus conſultũ, quòd in Pandectis laudatur. verba hæc ſunt: Si quis librum ad infamiam alicuius pertinẽtem ſcripſerit,

compo-

compoſuerit, ediderit, dolóue malo fecerit, quo quid eorum fieret: etiamſi alterius nomine ediderit, vel ſine nomine: vti de ea re agere liceret. & ſi condemnatus ſit, qui id fecit, inteſtabilis ex lege eſſe iubetur. L. V. §. VI. De iniur. Equidem nō dubito maius eſſe crimen, vbi quis vel alienum mentitur nomen, vel ſine nomine famoſum libellum edidit. Nam & infeſtiores tunc inſidiæ ſunt, cùm neſcimus cum quo nobis res eſt. Sed illud nunc dicimus: cùm famoſus non iudicetur libellus accuſatoris, qui ſe inſcribit: famoſum tamen extra iudicium ſemper videri, ſiue auctor ſuum nomen inſcribat, ſiue non. Neque verò ſolùm, ſi falſum crimen confingatur, ſed & ſi verum inſcribatur, huic Legi locus erit. Nam ſi verum eſt, tantò magis ad Iudicis cognitionem fuit referendum. Eſt quidē impudentior malicia confingentis aliquid falſi, quod obiiciat. Sed neq; vlla eſt eius excuſatio, qui verum crimen, quod in iudicio non accuſat, extra iudicium diuulgat, & talem libellum non Magiſtratui porrigit, cuius eſt Iuriſdictio, ſed vulgo, cuius nulla cognitio eſt, & vbi nulla ei, qui inſimulatur, vel reſpondendi, vel ſeſe defendendi facultas datur. Porrò ex hoc crimine damnatum fieri inteſtabilem, aliis quoque duobus locis Pandectarum proditū eſt. L. XVIII. §. I. De teſtam. L. ob carmen. De teſtib. & quamuis grauiſſima hæc pœna ſit (lōgè enim ſuperat infamiæ pœnam) tamen iuſtiſſi-

mum eſt, vt qui dolo malo alium infamare voluit, ipſe non ſolùm infamis, ſed & inteſtabilis fiat. In Lege XII. Tab. ſemel: ſed in alio crimine, legimus iſtud, IMPROBVS, INTESTABILIS ESTO. ſicuti & hoc, SACER ESTO. Sed has Tabulas, famoſi libelli crimen pœna capitis affeciſſe, Cicero teſtis eſt. Qualem etiam pœnã huic delicto irrogãt poſteriorum Cæſarum leges: neq; ſcriptori modò, ſed & ei, qui talem libellum, quem fortè inuenit, non abolet, ſed diuulgat. Proponitur hac tota de re in Codice Iuſtin. vnica conſtitutio, quæ Valentiniano & Valenti inſcribitur. Sed ex Cod. Theodoſiano didici eam eſſe veluti conflatã ex pluribus huiuſce generis conſtitutionibus. Nam & quò magis hoc ſcelus graſſatũ eſt, tantò pluribus ſæpiúſq; repetitis legibus opus fuit. Poſtrema fuit illa, quę Arcadio, Honorio & Theodoſio II. aſcribitur.

Vniuerſi, qui famoſis libellis, inimicis ſuis, veluti venenatum quoddam telum iniecerint: ij etiam, qui famoſam ſeriem ſcriptionis, impudenti agnita lectione nõ ilicò diſcerpſerint, vel lectorem cognitum prodiderint: vltorem ſuis ceruicibus gladium reformident.

Alterum famoſi libelli genus eſt, vbi Iudici quidem, ſed ſine inſcriptione, porrigitur libellus, qui alium alicuius criminis inſimulat. Nam etſi nullã fidem mereatur, neque noceat ei, quem impetit: tamen non minus auctor punitur, quàm ſi in vulgus

gus eum ſparſiſſet, ac ne liberatur quidem, ſi probet nihil ſe cõfinxiſſe. Cur enim non accuſat, quẽ nocentem eſſe iudicat? Cur nomen ſuum ingenuè non profitetur apud Iudicem? cur apertè non congreditur? Quid in veritatis cauſa extimeſcit? Recitabo nunc quinque, quæ huc pertinent, conſtitutiones ex Codice Theodoſiano: quarum tres ſunt Conſtantini, duæ Conſtantij: neque exiſtimo hanc recitationem cuiquam, qui hoc flagitii genus oderit, moleſtam fore. Ac ſi forté Iuſtiniani tempore neceſſariæ nón eſſe videbantur hæ Leges, proptereáque in eius codicem non ſunt relatæ: hoc tempore pluſquàm neceſſariæ ſunt, & propterea referẽdę. Sed intereſſet meminiſſe, qualia fuerint Conſtantini & Conſtantij tempora, in quibus certamina de religione, nón diſſimilia noſtris, inflammabant illa partium ſtudia, quæ deinde ad funeſtas calumnias & mala carmina (quod etiamnum accidit) erumpebant. Bonus Conſtantinus in Niceno Concilio ſibi oblatos antiſtitum rixantium accuſatorios libellos, ne legere quidem voluit: ſed in ignem complicatos coniecit. Certè famoſos aliorum libellos non minus oderat, ac Donatiſtarum, Arrianorúmque importunitate factum eſt, vt eos odiſſet magis.

IMP. CONSTANTINVS A. AD VERINVM VIC. AFRIC.

Si quando famoſi libelli reperiantur, nullas exinde calũnias patiantur ij, quorum de factis vel nominibus aliquid continebunt. Sed ſcriptionis auctor potius requiratur, & repertus, cum omni vigore cogatur, his de rebus, quas proponendas credidit, comprobare. Nec tamen ſupplicio, etiamſi aliquid oſtenderit, ſubtrahatur. P. P. IIII. Cal. April. Carthag. Conſtantino A. V. & Licinio C. COSS.

IDEM A. AD IANVARIVM, AGENTEM VICARIAM PRAEFECTVRAM.

Vt accuſatoribus patientia præbenda eſt, ſi quem perſequi in iudicio velint, ita famoſis libellis fides habenda non eſt: nec ſuper his ad noſtram ſcientiam referendum: cùm eoſdem libellos flammis potiùs conducat aboleri, quorum auctor nullus exiſtit. P. P. prid. Non. Dec. Romæ, Conſtantino A. VI. & Conſtantio C. COSS.

IDEM A. AD DIONYSIVM.

Famoſa ſcriptio libellorum, quæ nomine accuſatoris caret, minimè examinanda eſt, ſed penitus abolenda. Nam qui accuſationis promotione confidat, libera potiùs intentione, quàm captioſa atque occulta cõſcriptione, alterius debet

vitam

vitam in iudicium deuocare. P. P. Tyro. XII. Cal Nouemb. Ianuarino & Iuſto COSS.

IMP. CONSTANTIVS A. AD AFROS.

Libellis, quos famoſos vocant, ſi fieri poßit, abolendis inclytus pater noſter prouidit: & huiuſmodi libellos ne in cognitionem quidem ſuam vel publicā iußit admitti. Non igitur vita cuiuſquam, non dignitas, concuſſa his machinis vacillabit. Nam omnes huiuſmodi libellos concremari decreuimus. Dat. XIIII. Cal. Iul. Vrſo & Polemio COSS.

IDEM A. AD POPVLVM.

Nemo prorſus de famoſis libellis, qui neque apud me, neque in iudiciis vllum obtinent locum, calumniam patiatur. Nam & innocens creditur, cui defuit accuſator, cùm non deeſſet inimicus. Dat. Prid. Cal. Non. Mediol. Arbitione & Lolliano COSS.

Mirabitur fortaſſis aliquis tot leges eadem de re ab iiſdem Principibus editas eſſe. Sed qui & eorum temporum, & criminis, de quo agitur, conditionem intelliget, mirabitur potius & ſeueriores & frequentiores ea de re leges non fuiſſe. Adderem non ignobilem Cōcilii Elibertini Canonem, denuntiantem anathema iis, qui in Eccleſia ſpar-

Digitized by Google

gebant famoſos libellos. Sed video nūc eam graſſari hominum, qui religionem inuertunt, audaciā; vt nulla ſuperſit reuerentia Legum veterum, vel ciuilium, vel Eccleſiaſticarum. Interea non poſſum non illam inſignem & repetere & inculcare legis ſententiam, Eum valde videri innocentem, cui defuit accuſator, cùm nō deeſſet inimicus. Memini Catonem olim gloriari ſolitum, ſeſe ſæpe accuſatum, ſemper abſolutū fuiſſe. Sed liquidiorem abſolutionem eſſe exiſtimo, vbi infeſtus inimicus accuſare palam non audet. Vt breue faciam, conſtat accuſationem legitimam non eſſe, quæ ſuum auctorem non prodit: ſicuti & illa eſt falſa atque calumniatrix, quæ reum non conuincit. Sed priuſquā de calumnia dicam, recitabo nobilē Legem, quæ tectam & aſtutam quandam alterius infamandi ſpeciem coërcet. Vt multi, cùm quid liquidò alteri obiiciant, nō habent, & tamen cauté maledicere volunt, ſolent (quod ille Sinon ait apud Virgilium) ſpargere voces In vulgum ambiguas: ſic etiam confuſas ſpirant minas, quibus terreant, quos volunt: & obſcurè iactitant neſcio quid, vt ſiniſtra ſuſpicione alium onerent: neque tamen, quid illud ſit, enunciant. Nam & hoc artis eſt, ne in mendacio deprehendātur. Ne itaque ſemper liceret ita ludere, & alios moleſta & dubia expectatione ſuſpendere, placuit, illi, qui in tali iactatione exultat, præfiniendum eſſe certum tempus, intra

quod

quod palàm expromat, ſi quid habet & poſt quod alioqui non audiatur. Neminem quidem leges cogere ſolent ad accuſandum vel agendum. Sed vbi quis vltrò iactitat ſe habere, quod accuſet vel agat, quid differt? an expectat occaſionem aut diem, qua poſſit alium veluti incautum opprimere? An vt ignauus canis procul latrat, neque tamen audet lambere tribunal? Imò verò vt inſtitutam ſemel accuſationem vrgere & perſequi iubetur, ne alius diu in reatu hæreat: ſic & ne alium incerta & tamen minaci obtrectatione diutius fatiget, rectè iubetur, aut apertè agere, aut planè tacere. Verba Legis audiamus.

DIOCLETANVS ET MAXIM. AA. ET CC. CRESCENTI.

Diffamari ſtatum ingenuorum ſeu errore ſeu malignitate quorundam, periniquum eſt: præſertim cùm affirmes diu Præſidem vnum atque alterum interpellatum à te, vocitaſſe diuerſam partem, vt contradictionem faceret, ſi defenſionibus ſuis confideret. Vnde conſtat meritò rectorem prouinciæ commotum allegationibus tuis, ſententiam dediſſe, ne de cætero inquietudinem ſuſtineres. Si igitur adhuc diuerſa pars perſeuerat in eadem obſtinatione, aditus Præſes prouinciæ ab iniuria temperari præcipiet. L. V. C. *De inge. manumit.*

Nihil iam dicam de iureiurãdo calũniæ, quod

in ciuilibus & pecuniarijs actionibus interponitur. Maius quoddam bonæ fidei vinculum eſt in criminalibus. Accuſationis ergo prima conditio eſt, vt eius libello ſeſe inſcribat ſubſcribátque auctor. Hæc enim prima cautio eſt, ne aut lateat aut impunita ſit calumnia. Non repetam altiùs Maiorum hac de re leges: noſtris nunc legumlatoribus contentus ero. Satis vetus eſt illud Traiani ad Pliniũ reſcriptũ, Sine auctore propoſiti libelli, nullo in crimine locum habere debent. Nam & peſſimi exempli, nec noſtri ſeculi eſt. Obſeruandũ autem eſt, id reſponſum fuiſſe, cùm alioqui ageretur de religione, cui infeſtus erat Traianus. Verùm vt paulò pòſt audiemus Adrianum etiam in ea cauſa noluiſſe calumniæ vllam eſſe impunitatem: ſic & Traianus in ea quoque ſeruari voluit Leges inſcriptionis, ne qua relinqueretur latebra calũniæ. Quid noſtri Iuriſcõſulti? Vnũ ex multis laudabo.

Vlpianus libro II. de officio Proconſulis, Si cui (inquit) crimen obijciatur, pręcedere debet in crimen ſubſcriptio. Quæ res ad id inuenta eſt, ne facilè quis proſiliat ad accuſationẽ, cùm ſciat inultam ſibi accuſationẽ non futuram. L. VII. De accuſat. & inſcrip. Iuſtiſſimas profectò fuiſſe Romanas leges publicorum Iudiciorum, magis atque magis intelligent, qui omnes earum conditiones expendent. Primùm enim etſi publica ſit accuſatio: tamen non ita cuiuis patet, vt etiam homines infames

mes, qui ad omnem audaciã proiecti ſunt, ad eam admittantur. Deinde etſi in perſona accuſatoris nulla labes ſit, quę eum, quaſi præſcriptione quadã ſummoueat: tamen leges de reo ſolicitæ, quoddam veluti frenũ accuſatori inijciunt: & quodammodo faciũt quod olim Lex illa Zaleuci, quę eius, qui nouam Legem ferret, collum laqueo implicabat, vt ſi eam non probaret, perſuaderet, perferret, laqueo ſtricto mox ſtrangularetur: & hoc periculo, talique cõditione quiſque admoneretur, ne temere nouis rogationibus Rempub. perturbaret. Sed ad Vlpianum redeo, & obſeruo eum libro ſecundo de officio Procõſulis laudaſſe Legem de inſcriptione accuſatoris. Nam neque ipſe Procõſul impunè feret, ſi id neglexerit. L. penult. C. De accuſat. Idem Vlpianus eodem libro de officio Procon ſulis ait, Si quis actionem, quę ex maleficijs oritur, velit exequi, & extra ordinem eius rei pœnam exerceri velit, tunc ſubſcribere eũ in crimẽ oportere. L. vlt. De priu. del. Denique alio loco reſpondit, eũ, qui criminaliter furti agit, in crimen ſubſcribere debere, quia viſum ſit, temeritatem agentiũ etiam extraordinaria animaduerſione coërcendam eſſe. L. vlt. De furt. Si ciuiliter furti agatur, non eſt neceſ ſaria inſcriptio: ſed ſi criminalis accuſatio ſit, vt eſſe poteſt, illa eſt neceſſaria. Itaque & abacti animalis iudicium modò cum inſcriptione, modò ſine inſcriptione peragi, reſcriptũ eſt. L. I. C. de abig.

Sed audiamus ſingulorum Principum de inſcriptione,reliqua reſcripta atque conſtitutiones. Nã & collatio erit quædam interpretatio: & quod toties decretum atque ſancitum eſt,magis videbitur diligenter eſſe obſeruandum . Primus autem poſt Traianũ, cuius paulò antè memini, occurret Alexander Vlpiani noſtri Princeps.Is inquit:Qui crimen publicum inſtituere properant, non aliter ad hoc admittantur, niſi prius inſcriptionum pagina proceſſerit.L.III.C.qui accuſ.nõ poſs. Gordianus deinde,Si crimen(inquit)exequeris, ſolennibus te inſcriptionibus aſtringe, vt Prȩſidẽ prouinciæ habere iudicem poſſis.L.X.C.qui accuſ.non poſs. Ex multis Valentiniani, Valentíſque legibus, vnam nunc repetam ex Cod. Theodoſiano, cuius hæc verba ſunt : Nullus ſecundum Iuris præſcriptum, crimen, quòd intendere propoſuerit, exequatur, niſi ſubeat inſcriptionis vinculum.In eodẽ deinde Codice proponitur hæc conſtitutio Gratiani,Valentiniani & Theodoſij : Qui vel internecini exerit actionem,vel crimen ſuſpectæ mortis intendit, non prius cuiuſquam caput accuſatione pulſet,q̃ vinculo legis aſtrictus,pari cœperit pœnȩ cõditione iurgare. Actionem internecini vocat accuſationem teſtamenti falſi vel ſubiecti, propter quod is, qui teſtator dicebatur, necatus eſt, quò magis falſum lateret,& tale teſtamentum vim ſuam excereret.Poteſt & internecinum vocari, quòd falſum

non

non eſt, ſed cuius cauſa necatus eſt teſtator: vt teſtatorum mors ab improbis heręđibus captari ſolet. Tum verò accuſatio internecini, pertineret ad Legem Corneliam non de falſis, ſed de ſicariis. Sanè Feſtus, Internecinum (inquit) teſtamentum eſt, propter quod dominus eius necatus eſt. Sed qualecũque ſit Iudicium criminale, inſcriptionem requiri conſtat. Atque hîc quidem mihi, ſuperiorem Theodoſij Legem relegẽti, occurrit bonus interpres eius temporis. Dico Symmachum P. V. qui ad ipſum Valentinianum & Theodoſium ſcribens, Quid (inquit) habeat conditionis inſcriptio, noſtis præ cæteris, Iuris publici conditores. Prouiſum eſt enim, ne quis temerè in alieni capitis diſcrimẽ irrueret, ni ſe idem prius pœnæ ſpõſione vinciret. Quid Theodoſiani liberi Arcadius & Honorius? Legatur integra eorum conſtitutio in L. VIII. C. Th. de Iuriſdict. quę in. Cod. Theod. mutila & diſcerpta eſt. L. pen. C. de accuſ. L. I. Cod. de abig. L. VIII. C. vnde vi. Principalis clauſula hæc eſt: In cauſis criminalibus inſcriptiones præponantur, vt alterutram partem digna legum terrere poſſit auctoritas. In Cod. Theod. pro TERRERE, eſt TENERE, & pro AVCTORITAS, eſt AVSTERITAS. Sed eadem eſt ſemper ſententia. Poſtremò Honorius & Theodoſius II, cùm edicunt, accuſationis ordinem iamdudum legibus inſtitutũ, ſeruãdum eſſe, Quiſquis (inquiunt) ille eſt, qui cri-

men intēdit, in Iudicium veniat, vinculum inſcriptionis accipiat, &c.

Recitaui multas eadem de re leges. Sed hoc fuit neceſſe, vt oſtenderem Maiorum noſtrorum curam in coërcenda accuſatorum improba temeritate. Certè inſcriptio eò potiſſimum pertinebat, vt & accuſator notus eſſet, &, ſi calūniari videretur, iuſtas ex ſua quoq; ſubſcriptione pœnas daret. Nā nomen ita ſuum profiteri iubebatur, vt ſi falleret, ſuæ condemnationi & talionis legi ſubſcriberet, & calūniæ pœnas pēderet. Cic. pro Cælio, Aliud (inquit) eſt maledicere, aliud accuſare. Accuſatio crimē deſiderat, rem vt definiat, hominē vt notet, argumēto probet, teſte cōfirmet. Maledictio autē nihil habet propoſiti præter cōtumeliā. Ergo vt cōuiciū, vt libellū famoſum, vt delationē ſine inſcriptione, ſic & calumniā, hoc eſt, accuſationē falſam puniunt leges. Sed falſi crimen hîc intelligo, ſi accuſator dolo malo falſum crimen intenderit, quod probare non poſſit. Dico, dolo malo. Nam (inquit noſter Marcianus) non vtiq; qui non probat, quod intendit, protinus calumniari videtur. Nam eius rei inquiſitio arbitrio cognoſcentis committitur, qui reo abſoluto, de accuſatoris incipit conſilio quærere: & ſi quidem iuſtum eius errorem repererit, abſoluit eum. Si verò in euidenti calūnia eum deprehenderit, legitimam pœnam ei irrogat. L. I. §. I. Ad S C. Turpil. Sed & cùm Iudex ita eſſet interlo-

terlocutus. L. TITIVS TEMERE ACCVSARE VIDETVR: reſpondit Papinianus temeritatem, facilitatis veniam continere, & inconſultũ calorem calumniæ vicio carere, & ob id illũ nullã pœnam ſubire oportere. L. I. §. II. Ad SC. Tupil. Ergo in re dubia temeritatẽ benigniùs interpretamur eam dici, quæ etſi culpa non careat, careat tamen dolo malo: vt TEMERE Latini dicere ſolent, pro imprudenter, inconſideratè, fortuitò. Inconſultè & temerè eſt apud Ciceronem libro I. De nat. Deor. qui & inconſideratiſſimam temeritatem dixit in oratione de Aruſp. reſp. Atq; hic quidem Cicero pro Roſcio tam eleganter, tam ſapiẽter, tam iuſtè, quam nũc diſtinctionem quærimus, exponit, vt nimium præpoſteri futuri ſimus, ſi aliũ quæramus interpretem. Nam & eum non minoris in hoc genere facio, quàm Papinianum aut Vlpianum aliquem: & eos, qui Bartolum, vel Baldũ neſcio quem audire mallent, tam deſipere iudico, vt fœno potius quàm pane paſcendos eſſe putem. Ait: Accuſatores eſſe multos in ciuitate vtile eſt: ita tamen, vt ne planè illudamur ab accuſatoribus. Innocens eſt quiſpiam. Verùm quanquam abeſt à culpa, ſuſpicione tamen non caret. Tametſi miſerum eſt, tamen ei, qui hunc accuſet, poſſim aliquo modo ignoſcere. Cùm enim aliquid habeat, quod poſſit criminoſè atque ſuſpicioſè dicere, apertè ludificari & calumniari ſciens non videtur.

Et paulò pòſt: Anſeribus cibaria publicè locantur, & canes aluntur in Capitolio, vt ſignificent ſi fures venerint. At fures internoſcere non poſſunt. Significant tamen, ſi qui noctu in Capitolium venerint: & quia id eſt ſuſpicioſum, tametſi beſtiæ ſint, tamen in eam partem potius peccant, quæ eſt cautior. Quòd ſi luce quoque canes latrent, cùm Deos ſalutatum aliqui venerint: opinor, iis crura ſuffringantur, quòd acres ſint etiam tum, cùm ſuſpicio nulla ſit. Similima eſt accuſatorum ratio. Alij veſtrûm anſeres ſunt, qui tantũ clamãt, nocere nõ poſſunt. alij canes, qui & latrare & mordere poſſunt. Cibaria vobis pręberi videmus. Vos autem maximè debetis in eos impetum facere, qui merentur. Hoc populo gratiſſimum eſt. Deinde etiam ſi voletis etiam tum, cùm veriſimile erit aliquem commiſiſſe, in ſuſpicione latratote. Id etiam concedi poteſt. Sin autem ſic agetis, vt arguatis aliquem patrem occidiſſe: neque dicere poſſitis, aut quare, aut quomodo: ac tantummodo ſine ſuſpicione latrabitis: crura quidem vobis nemo ſuffringet: ſed ſi ego hos bene noui, literam illam, cui vos vſque eò inimici eſtis, vt etiam eas omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt poſteà neminem alium, niſi fortunas veſtras, accuſare poſſitis. Hæc ille.

Multa ſunt in hoc Ciceronis loco digna quæ obſeruẽt Iuris ſtudioſi. Cùm ait cibaria dari accu-

ſatoribus

ſatoribus, intelligit præmia, quæ ijs dabantur, vel de publico, vel de bonis eius, qui dãnabatur. quorum pręmiorum frequens eſt mentio & in Annalibus Taciti, & in legibus ipſis. Ac ne lõgiùs à propoſito diſcedam, Vlpianus ait, Senatuſcõſulto de famoſis libellis, ei, qui indicaſſet, pro modo ſubſtãtiæ perſonæ accuſatæ, æſtimatione Iudicis, preciũ conſtitui. L. V. §. vlt. De iniur. Nam vt eum, qui tales libellos nõ ſuppreſſiſſet, pœna: ſic eum, qui auctorem indicaſſet, pręmio dignum eſſe leges iudicarunt. Exiſtimarunt enim hoc in primis crimen eſſe, quòd non manere impunitum, Reip. interſit. Cæterum tam odioſa fuit accuſatorum, qui plęrũque ſunt ſycophantæ, factio, vt & hunc eorũ quæſtum turpem eſſe leges pronuncient. L. qui accuſare. De accuſat. & Quintilianus reſponderit, proximum latrocinio eſſe, ad deferendos reos præmio duci. Et verò ſi priuatim quis pecuniam ceperit, vt alteri negocium faciat, Edicto Prętoris de calumniatoribus coërcetur.

Iam illud dico, ſi de publico interdũ pręmium meritò datum fuit accuſatoribus veris: multò magis pœnam calumniatoribus fuiſſe irrogatam. Cicero meminit cuiuſdam literæ ad caput eorum affixæ. Non recipio quod quidam putant intelligi literam C. inſcriptam tabellæ Iudicum, quæ ſignificaret calumniatorem. Credo potius literam hãc & notam fronti, vel, vt ait Cicero, capiti calum-

niatoris inſcriptam atque inuſtã fuiſſe: vt & Marcum Antoninum falſis delatoribus notam appoſuiſſe ſcribit Capitolinus. Et Plinius in Paneg. ait delatorum frontem exanguem & ferream, fuiſſe punctis & notis vulneratam: quemadmodum & alter Plinius libro. XVIII. vocat inſcriptos vultus ſeruorum, qui erant ſtigmatici. Plautus literatos appellat, & Valerius Max. ait inuſtos inexpiabili literarum nota per ſummam oris contumeliam. Denique Papinianus hominẽ integræ frontis opponit notato atque infami. Et verò ſi olim militis malè de benemeritis merẽtis fronti Philippus inuri cauterio iuſſit HOSPES INGRATVS: meritò magis calũniatores ſua nota inſigniendi ſunt. Nam & cuiuſque intereſt, eos eſſe notos, vt ab ijs caueamus: & tales belluas, quę ignotæ nos ſępe incautos fallunt, fugiamus.

Optabat olim Cicero, vt quod quiſq; de Rep. ſentit, in fronte ſcriptum gereret. Multò magis optandum nunc eſt, improborum atque ingratorum hominum naturam & conditionem publicè deſcriptam agnoſci, non modò ad ſempiternam eorum infamiam, ſed & ad neceſſariam bonorum cautionem: vt cùm alibi idem Cicero dicat, frontem hominum ſæpe mentiri, & frõte atque vultu ſimulationem facilimè ſuſtineri, occultaríque ſen tentiam: talis inſcriptio nobis omnem fraudem detegeret, & impoſtoribus laruã detraheret. Obſident

ſident nos, & in ſinu ſæpe noſtro viperæ ſedent, tecti calumniatores, improbi, perfidioſi, ingrati homines. Quid nobis, qui eos internoſcere non poſſumus, miſerius eſſe poteſt? Cur autem eorũ frontem candens cauterium non adureret, quorũ tanta hypocriſis eſſe non poſſet, quin videamus (vt Apoſtoli verbo vtar) κεκαυτηριασμένους τὴν ἰδίαν συνείδησιν. Sed ad rem. Qualiſcunque fuerit Ciceronis ætate, pœna calumniæ, certè fuit terrori calumniatoribus. Vnde in orat. pro Domo, de quodam loquẽs, Non eſt (inquit) auſus accuſare propter metum calumniæ. Quid Leges noſtræ?

Lex ait, Fuſtibus cæſum, cui per præconem dictum eſt, ἐσυκοφάντησας, calumniatorem videri notatum, ideóque eſſe famoſum, manifeſtum eſſe. L. XVII. C. De his qui not. infam. Ictus fuſtium leuis eſt coërcitio. Sed grauis eſt, cùm accedit præconium calumniæ, quòd infamiam irrogat. Ictum fuſtium infamiã non importare, ſed cauſam, propter quam id pati meruit, ſi ea fuit, quæ infamiam damnato irrogat, ait Marcellus. L. XXII. De his qui not. infam. Sanè & cùm periurum fuſtibus caſtigãdum diceret Vlpianus, adiecit ita ei ſuperindici, προπετῶς μὴ ὄμνυε. L. XIII. §. vlt. De iur. Erat hoc in veteri more poſitum, vt cùm quis ſupplicio afficeretur, cauſa publicaretur, & vt populus, ſic & damnatus admoneretur. Narrat Lampridius, Alexandrum Seuerum, cùm iuſſiſſet quẽdam, qui au-

lico more multa mentiendo multos feſellerat, fumo necari, pręconē dixiſſe, FVMO PVNITVR, QVI FVMVM VENDIDIT. Sæpe etiā in ſupplicijs illud edixiſſe, quod abs Chriſtianis acceperat, QVOD TIBI FIERI NON VIS, ALTERI NE FECERIS. Et Spartianus in Seuero ſcribit, fuſtibus quendam cæſum ſub elogio pręconis, LEGATVM POPVLI RO. HOMO PLEBEIVS TEMERE AMPLECTI NOLI.

Sanè etſi neque cauterio quis notetur, neque fuſtibus cędatur; tamen cùm pronunciatur calumniator, vltio in illam pœnam incurrit: neque minus famoſum eſt nomen ſycophantæ aut delatoris, quàm calũniatoris. Cùm Iudex de aliquo pronunciaſſet, CALVMNIATVS EST: quanuis nihil de pœna ſubiecerit, tamen Legis poteſtatē aduerſus eũ exerceri ait Marcianus. L. 1. §. 1. Ad S C. Turpil. Intelligit autem Legem Remmiam, vel vt alij vocant, Memmiam: qua Lege calumniatoribus pœnam irrogari, idē ait. Quænam fuerit hæc pœna (vt is etiam vocat) legitima, nondum comperi: neque planè audeo affirmare fuiſſe illam frõtis notam, de qua dixi. Fuiſſe quidē aliquam pœnam ſupra infamiam exiſtimo. Infamia enim notari eum, qui in iudicio publico, calumniæ cauſa quid feciſſe iudicatus eſſet, ſatis docuerat Edictum Prætoris. L. 1. De his qui not. infam. Sed hæc parũ grauis, nimíſque leuis pœna calumniæ eſt. Non

enim

enim hanc valdè reformidat homo improbus & impudens, qui calumniari vult. Quid enim ſaluis infamia numis? inquit Iuuenalis. Nam etſi hæc fidem hominis eleuet, tamen teſtimonij dictionem non adimit. Neque Legem Remmiam prohibuiſſe in iudiciis publicis damnatos calumniæ iudicio publico teſtimonium prohibere, notat Papinianus L.XIII. De teſtib. His tamen nõ patere publicam accuſationẽ, conſtat. Mirabitur aliquis quod dico. Sed cauſam intelligat. Faciliùs licet teſtimonium dicere, quàm accuſare. Nam non ſtatim teſtis, cùm auditur, reo nocet. Non enim ſtatim fidẽ ei habet iudex. Sed accuſator ſtatim atque admittitur, ſaltẽ hoc efficit, vt alius fiat reus. Qui autem ſemel fefellit in accuſatione, indignus eſt qui ad eam rurſus admittatur. Quod attinet ad damnatos publico iudicio: ſic fiunt infames, vt non modò accuſatione, ſed & teſtimonio in publico deinde iudicio, iis interdicatur. Multum ergo intereſt (quòd imperitè vulgus confundit) inter eos, qui ſimpliciter dicuntur damnati publico iudicio, nẽpe, qui rei conuicti fuerunt: & inter eos, qui dicuntur in iudicio publico damnati calumniæ, quos nempe, cùm accuſatores eſſent, calumniatos eſſe apparuit. Mirum verò, cùm tantùm infames fierẽt calumniatores, tamen auctores malorum carminum, vel famoſorum libellorum ex Lege factos eſſe inteſtabiles: quod certè multò grauius eſt. Nã

inteſtabilibus non modò accuſatione & teſtimonio, ſed etiam teſtamento interdicitur. L. XVIII. Qui teſt. fac. poſs. An turpius eſt, ſine inſcriptione accuſaſſe, quàm calumniatum eſſe? Sed calumniatores ad duriorem pœnam trahit ipſa inſcriptio, quæ talionem ijs rependit. Nam eos ad vindictam poſcit ſimilitudo ſupplicij. L. vlt. C. De calum. Placétq; vetus ille verſiculus, Et delator habet, quod dabat exilium? L. XII. Tab. Si quis membrum rupiſſet, talionem eſſe iubebat. Cur non multò magis talio eſſet, vbi quis per calumniam, alterius petijt caput aut iugulum? Quis putaret hanc etiamnum ſeueritatem temporibus Theodoſij vſitatam fuiſſe? Fuiſſe tamen didici ex quadam Symmachi ad Theodoſium epiſtola. Scribens de quodam Africano, qui cùm de vi aliquos accuſaſſet, ſeſe in crimen inſcribens, neque tamen reos conuinceret, Supererat (inquit) vt crimine non probato, in accuſatorem formidata reis pœna tranſiret. Symmachum qui Iudex erat, ad mitiorem pœnam reuocabat, accuſantis militia pariter & incauta adoleſcentia. Neque tamen audet quicquam de ſeueritate legis remittere. Itaque cauſam refert ad ſuos Imperatores, & quid ipſi ſtatuere velint, rogat. Nã (inquit) alia eſt conditio magiſtratuum, quorum corruptæ eſſe videntur ſententiæ, ſi ſint legibus mitiores. Alia diuorum Principum poteſtas, quos decet acrimoniam ſeueri Iuris inflectere.

Equidem

Equidem cùm tempora conſidero, miror Symmachum hîc hęrere. Papinianum, cuius ætate pœnæ legitimæ etiamnum erant, dicere quippiam tale, non miror. Sed illud aliàs viderimus. Sanè poſteriores Iuriſconſulti cùm pœnæ iam factæ eſſent extraordinariæ atque arbitrariæ, alias quàm legitimas irrogari etiam calumniatoribus poſſe reſpóderunt: neque tamē eos minus propterea caſtigarūt. Páulus ait calumniatores extra ordinem pro qualitate admiſſi plecti. L. III. Ad S C. Turpil. In libris verò Sententiarum ſcribit, eos exilio vel relegatione puniri. Quid dicā temporibus Papiniani calumniatorem quendam in crucem actū eſſe, quia Septimio Seuero, nondū Imperatori, ſed Proconſuli, Maieſtatis crimen falſum obiecerat? Quid dicam de Antonio Pio, qui in vniuerſum delatores omnes capitali pœna plecti voluit? Quid de Pertinace, quem Herodianus ſcribit ſycophantas valde perſecutum eſſe, atque prouidendo cauiſſe (vt ait) μηδένα ἐπηρεάζεσθαι μήτε ματαίοις ἐγκλήμασι περιπίπτειν. O ſalutarem prouidentiam! Saltem Traiani memores eſſent noſtri Principes, quem Plinius laudans, Vidimus (inquit) delatorum Iudicium, quaſi graſſatorum, quaſi latronum. Sed nimis verū eſt, quod eodem tempore ſcripſit Tacitus, hoc genus hominum, publico exitio repertum, pœnis nunquā ſatis coërcitum fuiſſe. Cæterùm, vt magis atque magis intelligamus, perpetuam & naturalem ra-

tionem huius Iuris, quod hactenus laudaui, obſeruandum eſt, ne vlla quidem ſuperſtitione (cuius alioqui maxima vis eſt) planè fuiſſe euerſam. Traianus abhorrebat abs religione Chriſtiana. Tamē ſi quis eo nomine reus fieret, requiſiuit ab accuſatore ſubſcriptionem, neque libellum ſine auctore admiſit, vt antea dixi. Adrianus, qui Traiano ſucceſſit, addictus erat ſuis quoque ſacris. Sed ne Chriſtianos quidem eorū hoſtes per calumniam vexari paſſus eſt. Imò verò in eorum, vt in aliorum cauſa, calūniatores dare pœnas voluit. Extat eius reſcriptum ad Minucium Fundanum: εἴ τις συκοφαντίας χάριν τοῦτο προτείνοι, διαλάμβανε ὑπὲρ τῆς δεινότητος καὶ φρόντιζε ὅπως ἂν ἐκδικήσειας. Scio equidem & fateor, vt tyrānos, ſic & calumniatores, ſæpe cōtra Ius regnaſſe: Sed tunc publica Iudicia non erant, quod dicebantur: erant potius latrocinia. Principia Iuris gentiū hęc ſunt: Neminē indicta cauſa eſſe damnandum: De nemine indemnato ſumendū eſſe ſupplicium. quòd & XII. Tabulis fuit inſculptum. Reo opponendum eſſe inſcriptum accuſatorem. Audiendam eſſe vtranque partē. Accuſatorem quod obiicit, probare debere. Calumniatorem puniendū eſſe. Hæc (inquam) omnes gentes Iura iuſta eſſe dixerunt. Ipſique etiam tyranni, qui ea euertere voluerunt, tamen interdum quodam quaſi pudore, & veluti dicis cauſa, ſimularunt ſeſe non omnino ea repudiare. Certè Am. Marcellinus lib. XIIII.

cùm

cùm notare vult nouam & inauditam tyrannidem Galli Cæſaris furentis, Nec vox (inquit) accuſatoris vlla in his malorum quærebatur aceruis: vt ſaltem ſpecie tenus crimina præſcriptis Legum cõ mitterentur: quod aliquoties fecere Principes ſæui. Idem eodem libro de quodã Euſebio reo, Clamabat (inquit) latrociniũ eſſe, nõ Iudicium, quod contra Ius fiebat: & vt erat gnarus legum, pertinaciter accuſatorem flagitabat & ſolennia.

Sanè illius Galli frater Iulianus, quem noſtri Apoſtatam vocarunt, tyrannus quoque fuit. Sed audiamus tamen, quam ab eo vocem expreſſerit vis veri & conſcientiæ. Numerium (inquit idem Ammianus lib. XVIII.) Narbonẽſem paulò antè rectorem, accuſatum vt furem, inuſitato Cenſorio rigore pro tribunali palàm admiſſis volẽtibus audiebat: qui cùm inficiatione defenderet obiecta, nec poſſet in quoquam cõfutari, Delphidius orator accerrimus vehementer eum impugnans, documentorum inopia percitus exclamauit, Ecquis florentiſſime Cæſar nocens eſſe poterit vſquam, ſi negare ſuffecerit? Circa quem Iulianus prudẽter motus ex tempore, Ecquis, ait, innocens eſſe poterit, ſi accuſaſſe ſufficiet.

Non temerè eſt, quod Marcellinus tale reſpõſum vehementer laudat. Verùm etſi reus abſoluatur, non probante accuſatore: tamen ecquis accuſationum finis erit, ſi impunè ſit, non probaſſe?

Quid? Lege Cornelia de ſicariis tenetur, qui cum telo ambulauit hominis occidendi cauſa, licet nõ occiderit. Et nullas dabit pœnas, qui in medio foro togatum latrocinium clàm exercere, & ad opprimendam innocentiam ordinario etiam innocentiæ præſidio, hoc eſt, Magiſtratuum miniſterio abuti voluit? Imò verò magni & ſingularis huius ſceleris atque facinoris, noua & ſingularis pœna eſſe debet: vt & fuit olim nõ apud Romanos modò, ſed & apud alias gentes. Non inculcabo exẽplum Ptolomæi Regis, qui Apellem calũnioſè accuſatum nõ modò abſoluit, & abſolutum magnis muneribus ditauit: ſed & ei in ſeruitutem addixit calumniatorem. Factum hoc certè memorabile, ſed ſingulare fuit. Vtinam verò Luciani, qui id recitat, libellus περὶ διαβολῆς, tam Principibus ſeriò inculcaretur, quàm pueris in ſchola fruſtra prælegitur. Sed Leges audiamus.

Dixi calumniatores Romano Iure notari, & hanc eorum infamiam fronti quoque inuri, vt tãtò magis internoſcantur. Nunc recitabo non diſſimilem Charondæ Legem. Illum dico Charondã Pythagoræ diſcipulum, Thuriorũ in Italia Legiſlatorem ſapientiſſimũ, ante XII. Tabularum tẽpora. Quid ille? Ait Diodorus libro XII. τοὺς ἐπὶ συκοφαντίᾳ καταγνωσθέντας προσέταξε περιπατεῖν ἐστεφανωμένους μυρίκῃ, ὅπως ἐν πᾶσι τοῖς πολίταις φαίνωνται τὸ πρωτεῖον τῆς πονηρίας περιπεποιημένοι. διὸ καί τινας ἐπὶ τούτῳ τῷ ἐγκλήματι κα-

ταδικα-

ταδικασθέντας, τὸ μέγεθος τῆς ὕβρεως οὐκ ἐνεγκόντας, ἑκουσίως ἑαυτοὺς ἐκ τοῦ ζῆν μεταστῆσαι. οὗ συντελεσθέντος ἐφυγαδεύθη πᾶς ἐκ τῆς πόλεως ὁ συκοφαντεῖν εἰωθὼς, καὶ τὸ πολίτευμα μακάριον εἶχε βίον, τῆς τοιαύτης κακίας ἀπηλλαγμένον. Ergo iubebat calumnia-torem, extremæ & capitalis infamiæ cauſa, myri-ca coronari, & ita coronatum ludibrij & ignomi-niæ nomine per vrbem circunduci, quò magis no-ta omnibus eſſet talis bellua, perinde atq; ſi fœnũ haberęt in cornu, vt vetus ait parœmia. Hæc apud Thurios tam intolerabilis pœna eſſe iudicabatur, vt multi mori mallent: ſibíque etiam potius mor-tem conſciſcerent. Plinius ait myricam olim vo-catam eſſe arborem infelicem. Sed vellem potiùs calumniatores illa, quæ in antiquiori Romani Regis Lege dicta eſt arbor infelix, hoc eſt, cruce, pœnam luiſſent vt ſcelerati furciferi. Felix verò Lex illa Charondæ, quæ hac ratione ſuamRempu blicam tali peſte talibúſque portentis ſtatim libe-rauit. Sed infelices noſtræ Leges, quæ cùm & tam multę ſint, & toties repetitæ, & tam ſeueræ: tamen non poſſunt hæc monſtra exterminare. Scilicet quod olim Cicero conquerebatur, meritò queri poſſum, Nos nullam cuſtodiam Legum habere. Perſonant illæ quidem in Scholis, & quãtum poſ-ſumus, earum memoriã excitamus. Sed quia Ma-giſtratus iis non adſunt, nihil agimus. Quid igi-tur? An propterea ſtationem noſtram deſeremus? Imò verò, vt olim Aſtræa relictis Vrbibus, dicitur

in Agris conſediſſe, vbi (vt ille ait)

Iuſtitia excedens terris veſtigia fixit:

ſic & eam hoc tempore, Tribunalium ſubſelliis pulſam, & in vmbra quorundam auditoriorum iacentem, vt poſſumus, colamus. Ergo vt ad rem redeam, adijcio, non modò accuſatoris, ſed & Indicis, & Irenarchæ, & Nuntiatoris, etſi hi non ſubſcriberent, calumniam, falſámque delationem grauiſſimè punitam fuiſſe. Curioſi (inquit Conſtantinus) & Stationarij, vel quicunque funguntur hoc munere, crimina Iudicibus nuncianda meminerint, & ſibi neceſſitatem probationis incumbere, nec citra periculum ſui, ſi inſontibus eos calumnias nexuiſſe conſtiterit. L. I. C. de Curioſ. Itaque & noſter Paulus ait, Nūtiatores notorijs ſuis aſſiſtere debere. L. VI. §. I. Ad SC. Turpil. Notum iam eſt, notoria appellari indicia atq; elogia, breuibus veluti notis conſcripta vel conſignata de alicuius maleficio, quæ ad Magiſtratum, ad cuius cognitionem ea res pertinebat, mittebāt ij, quibus publicè mandatum erat, vt crimina inquirerent atque nunciarent. Qui quidem Inquiſitores, vocabantur, vt dixi, Irenarchæ, Curioſi, Nunciatores. Sed quò maior erat eorū auctoritas, tantò magis ne fallerent & calumniarentur cauendū fuit. Itaque reſcriptum fuit, Irenarchen, cùm ἀνάκρισιν facit, venire debere, & quod ſcripſerit, exequi: ac ſi malignè quid fecerit, aut non dicta retu-

lerit

lerit pro dictis, vindicandum eſſe in exemplum, ne quid & aliud poſtea tale facere moliatur. L. VI. De cuſtod. & exhib. reor. Dies me defecerit, ſi pluribus perſequi velim, quod aduerſus calumniam rectè cautum eſt. Neque verò inſtitui, quod de ea paſſim alibi ſcriptum eſt, colligere. Nullum noſtra oratio finē inueniret. Sunt enim iuſtiſſimis & grauiſſimis de hoc flagitio ſententiis referti omnes omnium libri: vt & Iuſtinianus noſter teſtatur, ſe Legū libros edidiſſe, vt calumniātium iniquitates expelleret, ſicuti & in Nou. XIII. profitetur ſeſe nihil non agere, vt id efficiat, ἵνα μή τινι (inquit) ἐπιχειρῇ τις συκοφαντία. Sed & de calumnioſis interpretationibus, quàm longa eſſe poſſet oratio? Et q̄ latè patet, vel hæc noſtri Pauli ſentētia vna, Non oportet Ius ciuile calumniari, ſed qua mente quid dicatur, animaduertere conuenit. L. penult. Ad exhib. Sed tale declamationis ſcholaſticæ argumētum nunc pueris relinquam. Equidem memini, cùm olim puero mihi prælegeretur Luciani libellus περὶ τῆς διαβολῆς, me propé attonitū exhorruiſſe, tam alienos abs virtute & veritate atq; adeò ſanitate olim fuiſſe hominum mores, vt talem peſtem tam cupidè alerēt. Sed poſteà vir factus vidi, quid eſſet cauſſæ, & expertus ſum, quæ Lucianus de ſuorum temporum improbitate ſcripſit, multò magis de hac ætate dici poſſe, & laruatam illam furiam non ſolùm (quod ille ait) in aulis Principū, ſed & in ſcho-

lis literatorum, atque adeò in Eccleſiis eorum,qui veritatis titulum venditant,regnare.Sæpe mihi in mentē venit Athanaſij,cùm mecum reputo, quot olim viros magnos & innocentes illa etiam religionis nomen mentita, impudenter vexarit. Sed quid nunc fit? Abſit, vt in quo cœtu quis quærit domicilium religionis,in eo cœtu inueniat ſedem & ſolium τῆς διαβολῆς. Sed Deus bone, in quot incidimus διαβόλους, cùm iam annis propè x x, relicta patria,quærimus viros bonos, ingenuos,rectos,religioſos? Quantum in multorum ingratis animis eſt maliciæ & inſidiarum? quantum in fronte fraudis?quantum in ore virulentæ linguæ?quantum in literis maledictionis calumnioſæ?Quid dicam,talibus armis & dolis inſtructos, facile cuiuis,quem hac ratione veluti in triumphum circunducunt, inſultare, talíque pręſidio multos, qui ſine vlla religione diſputant de religione, ad victoriam contendere, armatos ſtylis non cruentis minus quàm acutis,neque tam atramēto,quàm atra bile & felle imbutis, atque adeò ſanguine ſtillantibus. Dixit olim Cicero, Dentata charta res agetur. Sed vbi charta eſt & aculeata, & venenata, & criſtata & ſiccaria,& ſanguinaria, an Chriſtianam eſſe dicimus?Quid miſeras Leges noſtras ciuiles,quas homines ſcilicet religioſi nouo quodam ſuo iure freti confidenter irrident,& tanquā telas aranearum ſuauiter perfringūt, opponerem? Fortaſſe reuere-

buntur

20
bũtur magis, quod B. Hieronymus in apol. aduer. Rufinum ſcribit, Catholicos olim diligenter cauiſſe, ne hæreticis, quorum dogmata oppugnabãt, turpitudinẽ aliquam obiicerent. Illa enim ad chartas Eccleſiaſticas, hanc ad libellos Iudicum pertinere: neque eum, qui ſuſcipit refutationem hæreſeωn, adiungere debere accuſationem criminum. Sed qui nũc nullis legibus teneri ſe putãt, & quod libet, licere ſibi exiſtimãt, háncque Donatiſtarum regulã vnam tenent, QVOD VOLVMVS SANCTVM EST: fruſtra ad bonos & antiquos mores Maiorum reuocãtur: & verò quidam mihi nuper reſponderunt, malle ſe ipſius Hieronymi & ſimilium, qui minimè obſeruarunt in cauſa ſua, quod in aliena laudarunt, exemplum ſequi: & licet non ſit fortaſſe Iuriſconſultorum, eſſe tamen Theologorum non minus quàm Rhetorũ, aſtutè miſcere atque confundere actiones reales cum perſonalibus, & perſonales cum realibus, & vtriſque commixtis, quo iure, qua iniuria vincere? Si nunc ita agitur in cauſis religionis, cùm nihil abs religione magis alienum ſit: cedo. neque tamen Iuris præſidium, ad quod confugiam, video in iſta tanta iniuriarum licentia atque impunitate. Quid autẽ fruſtra quererer paſſim & palàm calumniæ tantum licere? Quid exclamarem vetus illud, Vbi nunc Lex Remmia? dormis? Nã etſi Legẽ excitauero, nihil egero. Nulli Magiſtratus, Leges nullę, nulla Iudicia

coërcere poſſunt hāc humani generis peſtem: dico hanc, quæ importunè graſſatur, effrenatam audaciam mentiendi & maledicendi, quæ nihil non audet: & eam quoque artē docet, vt quibus ſe criminibus teneri ſentit, ijs criminibus alium implicet: tametſi ſæpius, quod facit, clàm faciat, ex ignoto veluti receſſu, cæca, ſed, vt Lex ait, venenata, in abſentes atque ignorantes tela dirigens, ſpargénſque modò famoſos ſine auctore libellos, modò ſiniſtros, quos ipſa confinxit, rumores. Sed & ſubtiliter abutitur miſera horum temporum tempeſtate. Quia enim nunc magna de religione certamina ſunt, tempora ad calumniandum idonea eſſe videntur: vt & Plato ſcitè monet, tunc eſſe crimina ἐνδιαβολαί. Quid faceres? Apud Ariſtophanem in Pluto, cuidam iactanti neſcio quem annulum magicum, in quo ineſſet remediū aduerſus omne malorum genus, reſpóſum eſt, ἀλλ' οὐκ ἔνεστι συκοφαντοῦ δήγματος. At nūc lōgè minus eſſe dixero remedij, & multò tamen eſſe huius veneni ſpargendi maiorē facultatem, cùm & ars typographica (ô nobilem artem, quæ tali ſeruitute ſeſe infamem reddit) ſeruiat ſycophanticis ſpiculis longè latéque emittendis: & magis inſidioſa nunc quoque inuenta ſit ratio fraudis clàm diſſeminandæ per coniurata ſodalitia. Mirum verò, cùm omnes ſentiant commune eſſe periculū in hoc tam flagitioſo more, tanquam in publico latrocinio: & calumniam tam valdè omnes

mnes odiſſe videantur, vt cùm Græcum eius nomen audiunt, cohorreſcant: tamen tam patulas eſſe multorum aures ad eam excipiendam, támque credulos animos ad alendam. An malis carminibus tanquam magicis ſuſurris & incantationibus capiuntur? An vt alij ore, ſic (quod olim quidam dixit) iſti auribus calumniari volunt? Non obiiciam veterem Menandri verſiculum, Eos, qui calumniatores facilè audiunt, aut improbos eſſe, aut pueros. Sed minimè profectò ſapiunt, qui tale exemplum, quod in eorum caput recidet, confirmant. Ipſe Horatius loquens de Lege aduerſus malum carmen lata, quam omnes magno conſenſu expetiuerint, Fuit (inquit) intactis quoq; cura, cõditione ſuper communi. Et nunc nihil nobis curę eſt, ſi alius ea fraude iuguletur, qua iugulari nemo non facilè poterit? An eam potiùs incitabimus? Ac ne eos quidem, qui vexantur, queri patiemur? Certè pernicioſa patientia eſt, quæ quadam impunitate alit hoc malum. Ac quidem Qu. Mucius Iuriſconſultus magno animo contempſit cõuicia Lucilii poëtæ petulantis, & eius ignouit maledictis. Sed cũ alius, veluti iuſtus vindex, Luciliũ in ſcæna nominando viciſſim læſiſſet, Iudicio iniuriarum abſolutus & Iure feciſſe iudicatus eſt. P. verò Scæuola noſter, Mimum, qui L. Accium, ſcriptorem tali iniuria indignum in ſcæna nominauerat, condemnauit. Sed vbi Leges ſunt, quid

opus exemplis eſt? Si quis exiſtimet, eas me tam valde vrgere, quia interſit mea: non diffitebor ea me quoque fortaſſe ratione cõmoueri. Sed ſimul profitebor, antequam huius generis iniuriam vllam perpeſſus eſſem (quanquam qui abs ipſa propè pueritia ſic vexatus eſt, vix meminerit temporis, quo nondum talem vexationem ſenſerat) tamen me & calumniatorum fraudes exhorruiſſe, & aliorum, quibus illi moleſti erant, miſertum eſſe. Vbi verò & ipſe talium viperarum, quæ me lancinabant, aculeos ſenſi, equidem iuſto dolore incẽſus, cœpi magis atque magis laudare bonas leges aduerſus hoc ſerpentum genus latas. Nõdum me patiar inflammari vllius vltionis cupiditate, neq; patientiam ſæpius læſam, furorem fieri patiar. Sed crudelem ait eſſe Cicero, qui famam negligit ſuã. Rectè ille ſanè in ſuis de Repub. libris, Si (inquit) aut ingrati vniuerſi, aut inuidi, aut inimici potentes ſuis virtutem præmiis ſpoliant, nę illa ſe tamen multis ſolatiis oblectat, maximéq; ſuo decore ſeipſam ſuſtentat. Interea tamen non poteſt non ea dolere vehementer, talem tantámque eſſe hominum, vel ingratorum, vel inuidorum, vel inimicorum vim atque potentiam aduerſus id, quod iuſtum eſt. Multis in hoc genere querelis meis non ero cuiquam moleſtus. Sed omnes diſſimulare neque poſſum neque debeo. Nuper incidi in quaſdam ad Principem quendam in Germaniam vſq; miſſas

miſſas ſine vlla auctoris ſubſcriptione literas,quibus dira quædam mendaciorum portenta aduerſus me & alios multò meliores viros, imò verò & quoſdam optimos Reges (quid enim non audet hæc malitia?) inſcripta erant. An non iure feci cùm dixi tales literas eſſe plus quàm ſicarias,& vt ſcriptor indicaretur,ſicuti æquũ fuit,rogaui? Nam & delatorem reus fugientem Iudicio perſequi, & latitantem vltrò ad cauſæ conteſtationem prouocare cupiebam. Sed audiui eum eſſe ἀυτοκατάκριτον. Nam in ſua quoque cæca latebra trepidãtem, literis illis ſuis aſcripſiſſe hanc malæ ſuæ conſcientiæ notam: ταῦτα ἀναγινώσκων λάνθανε,καὶ μὴ δημοσίευε. Tũ verò adieci,nimis cautum eſſe nebulonẽ,qui cùm ſcelerata ſua mendacia ſpargi latè vellet:tamen ad eum,cuius intererat, & qui ea ſtatim refutare poſſet,manare nollet. Sed vt bonorum & credulorum Principum me miſeret,quibus illuditur: ſic fateor non rectè facere, ſi qui tale latronũ genus reciperent,celarent,tegerent. An vlla religionis vllius ſimulatio eſſe poteſt,in qua tanquã in ſpelunca deliteſcere poſſit ac debeat tam ſcelerata factio talium impoſtorum? Vix horum inſidias effugeram: & ecce me in Galliam reuerſum, mox alia multò atrocior iniuria excipit,ab iiſdem artificibus ſubornata: ſed ab alio, quem impulerunt, impacta. Itáne verò ô Deus poſteaquam ij,qui me nominis tui cauſa hactenus vexarũt,quieſcunt,alij,ad quos

quia putabam bonos,confugeram,iniquiori conditione moleſti erunt?neque in hac vita vnquam, quandiu tibi ſeruiemus,reſpirabimus ? Quem das finem,Rex magne,laborum ? Equidem bona conſcientia me ſuſtento,ne deficiam . Sed quæ tãdem horum religio eſt,quorum eſt inſatiabilis crudelitas ? Quàm crudelis eſt ἡ ἐπιχαιρεκακία, quam nondũ ærumnæ noſtræ ſatiarũt?Quanta inuidia, quæ miſeriis quoque noſtris inuidet? Ergo in deſertas terras fugiamus , ſi fortè horum immanitatem effugere poſſimus. Verùm quænam eſt iniuria,de qua queror ? Superioribus menſibus cùm in intima eſſem Gallia, quidã in extremis Germaniæ finibus, qui de Gallia neque ſciebat neq; cogitabat quicquam , ſcripſit & edidit libellum de officio pij & publicam tranquillitatem verè amãtis viri, in hoc religionis diſſidio . Qualecunque ſit conſilium, quod dat , etſi mea non interſit , integro & ſedato animo legatur . Vix euulgatum illud erat , & ecce alius quidã,qui certè tam in ſuo nomine ſupprimendo callidus fuit,quàm in meo notando calidus:ſed quiſquis tandẽ ſit,magnè (vt audio) magiſter auctoritatis , verùm maioris (vt video) intemperantiæ atque adeò impotentiæ Dictator,nõ modò libellum illum terribiliter, edita aduerſaria declamatione famoſa , exagitat : ſed & me eius libelli auctorẽ eſſe fingit,malo profectò more, exẽplo malo atque illiberali : & in vmbram,quã ſomnians

nians ſibi finxit, cæco furore effundit ſuam (quod quidã dixit) terribilem bilẽ: imò (quod iniuriæ caput eſt) me ignorãte talia fulmina eius emiſſarij ad maximos in ea aula viros, in qua nouus hoſpes erã, clã miſerũt, vt indicta cauſa opprimar. Itáne verò fieri poteſt, vt homines nõ modò Chriſtiani, ſed & olim ſocij & antiqua & familiari conſuetudine & multorũ officiorũ viciſſitudine cõiuncti, tam non iam dico omnis pietatis, ſed & humanitatis obliti ſint? Scio incredibile videri, quod dico: víxque ipſe id in re præſenti credere poterã. Sed ita eſt tamen. Age reſpondendũ eſt editæ accuſationi. Ego verò reus obteſtor omnes bonos, bonos (iterũ dico) obteſtor, vt ſeueri in hac cauſa iudices aliquãdo eſſe audeant. Tantum abeſt, vt aliqua vtar deprecatione. Quæſtio duplex eſt, facti vna, altera Iuris. Quæritur enim, cuius ſit ille libellus de quo agitur: deinde qualis ſit, & quid peccauerit, aut mereatur. Hæc poſterior nihil ad me, quia meum nihil eſt in eo libello. Quanquam de ea prius iudicandum ſit: ſicuti Lex ait liquere debere, crimen vel delictum eſſe commiſſum, priuſquam de perſona quæratur. L. I. §. item illud. Ad S C. Silan. Sed neque Quæſitor ſum, neq; de aliena ſentẽtia nunc quicquam præiudicare volo. Prius alios audiam de re ipſa iudicantes, quorum quidem ſana ac ſedata mens eſt. Meam de re tanta ſententiam, vbi rogatus fuero, dicere non recuſabo, de qua diu, mul-

túmque cogitaui, multis iam annis in ea deliberatione iactatus: & quia Magiſter me Iuriſcõſultum eſſe dicit, cõfiteor me non diuini minus quàm humani Iuris ſtudioſum eſſe, ſempérque fuiſſe. Sed quam mihi defert Cenſuram, tam non accipio, quàm moroſi Magiſtri dignitati lubenter relinquo, qui nullum fert collegam. Sanè ſi illi, qui me ὠθικοινὸν vocat, per ſuam αὐθάδειαν liceret eſſe κοινωνικῷ, cùm eo, diſcendi cauſa, communicarem quæ de Chriſtiana Iuris prudentia, & veteris Eccleſię memoria notaui: magis etiam vt videret, an accederẽt ad libellum, quem iugulat. Sed nulla, vt video, datur audiẽtia. Quid eo inuito me adiungam iis, qui de ſentẽtia libelli cõtrouerſi imprimis ſunt iudicaturi, magis vt liqueat iuſta ſit, an iniuſta Dictatoris nõ iam dico Cenſura, ſed iracundia? Fateor id meæ Iuriſdictionis nõ eſſe: & fortaſſe aliquis diceret: neſcire nos, quaeũ parte pulcher calceꝰ vrgeat. Cæterũ multò minus pręſtare, aut poſſum, aut debeo, ſiquis aut (quod nollẽ) eũ indignè pupugerit, aut (quod dolerem) imprudens cauſam lęſerit bonam. Hoc an faciat reus libellus, alij ęſtimabũt audita parte vtraque & cauſa cognita, qui & religioſè (nam magna res eſt) iudicabunt de reipſa, & diligenter expendent τὴν διάνοιαν, & ab interpretatione malitioſam calumniam abeſſe iubebunt. Equidem abs clariſſimis viris, qui diligentiùs, quàm ego, libellum illum legerunt, audio, ſtatum quæ-

ſtionis

ſtionis in eo potiſſimum eſſe, an quæ impia & noxia non ſunt, retinenda ſint in Eccleſia, pacis tuendæ & vnitatis retinendæ cauſa. Ego amplio. Sed ſi quis hoc fortè dicat ſibi videri: an impietatis crimen inexpiabile cómittit? an diris omnibus ſtatim deuouendus eſt? Quantò æquiores fuere, qui nuper in ſynodo auditi Miniſtri ſunt? Quia mea res non agitur, hanc curam ei relinquo, cuius magis intereſt. Sed Deus bone, ecquò libertas noſtra recidit, & in quam ſeruitutem detrudimur, ſi nobis loqui non licet niſi ex arbitrio & formula vnius alicuius noui Doctoris? ſi perijmus? ſi quid fortè nobis exciderit, quòd illi non placeat? ſi non modò cauſa, ſed & vita cadimus, ſi aliquando ab eius nutu non pendeamus? Verùm id alij viderint, qui ſuſcipient huius cauſæ cognitionem, ingenuóque & integro iudicio ſunt: quos etiam ſuſpicor quæſituros eſſe, quid tandem cauſæ ſit, cur is, qui tam ſecurè contemnit alioqui ſpicula in ſe directa, hic trepidet & tumultuetur, perinde atq; ſi Hannibal eſſet ad portam: & cur eum, quem mediatorem & pacificatorem vocat, tam capitalem hoſtem eſſe putet. Saltem ignotum hunc veluti Fetialem rurſus audiendum eſſe decernent. Quæſtio nunc altera eſt, an libellus, qui tam miſerè interea vapulat, ſit meus. Si id vno verbo negauero: quod verè & liquidò facere poſſum: actum eſt de accuſatore, qui nó probat. Si vltrò præterea probauero, alte-

rius eſſe, atque etiam oſtendero cuius ſit: manifeſtior erit iniuria, quam mihi contumelioſus calumniator facit. Atqui vel me tacente, hoc totum iam ſatis notum eſt, & res loquitur ipſa. Si qua coniectura probabilis, ſi qua vel tenuis ſuſpicio hominem credulum calidúmque fefelliſſet, fortaſſe errori venia danda eſſet. Sed in facto tam manifeſto quis errori locus eſſe poteſt? Fortaſſe recudetur libellus cum auctoris nomine. Etiamſi taceam & ignotus ſim, tamen cuius furoris eſſe dicetur quicquid in me tranſuerſo turbine contorquet fulminatrix reſponſio? Mirabuntur multi, ſicuti & ipſe miror multò magis, quòd in tanta turba quærens in quem incurreret, me potiſſimùm delegerit: & (quod ridiculum eſt) ne videatur cum vno ex multis congredi, fingit me in hac Repub. quẽdam eſſe veluti legiſlatorem, atque (vt vocat) Cenſorem. Si ambitioſus eſſem, nunc demum putarem me eſſe aliquid. Sed valeant ineptię. Iubeo illum eſſe ſecurum, ſi non alium quàm me habet vel riualẽ, vel competitorem Sacerdotij maximi. Nam neque in iſta tãta támque depreſſa humilitate conditionis noſtræ quicquam ineſſe poteſt altitudinis, quæ illius luminibus aliquando officere poſſit. Neque, ſtudia mea quàm ab illius gradu & ſolio ſint aliena, obſcurum eſt. Ergo iterum miror, ecquę delatio, ecquę διαβολὴ tam vafra fuerit, quæ Theologo tam acuto, & mihi olim familiari, imponere atquo

que illudere potuit, vt & me noſſe deſierit, & quod omnes ſciunt, neſcierit, & quod neque eſt, neque eſſe poteſt, ſibi ſtatim perſuaſerit, vt ea opinione tanquam æſtro percitus in amicum bene illi precantem, cornibus incurreret? Non dicam, quod quidam reſpondit, Non ſani eſſe hominis, non ſanus iuret Oreſtes. Sed ſi Oreſtes, qui aliqua cauſa incitatus, matrem occidit, tam triſtes pœnas dedit: quid ięuus Magiſter (ſe enim præceptorem fuiſſe meum ſignificat) qui & nomine alieno, & inſontẽ (quod nunc ſaltem ſciet) & in auditum (quod negare non poteſt) & veterem (vt ait) diſcipulum, & (vt fatetur) propè filium, non equis, vt infelix pater Hippolytum, ſed ſuo ſtylo diſcerpſit? Nam ne eius quidẽ barbæ, non fronti, non ori, non naribus pepercit. Quid? An eum olim in ſinu ſuo fouit, vt poſtea ſecurum & dormientẽ confoderet aut configeret? Tantæne animis cæleſtibus iræ? Dicerem, vbi ad ſe rediens cognouerit, quod fecit, non minus doloris eum percepturum eſſe, quàm Conſtãtinus percepit, cùm filiolum ſuum Criſpum falſa opinione extinxiſſet. Sed quandiu illos, qui eum improba delatione ad hoc propè dixi parricidiũ, impulerunt, alit, an facti pœnitet? Age verò iterum quæro, quid eum inflammauit? Crederem Zelum, vt vocant, aliquem eſſe vehementem, prę-ſertim cùm hominis ardẽtem naturam nouerim. Sed qualis Zelus eſt, rabies dentibus laniãs homi-

nem abs facto,de cuius vltione agitur,tam alienũ,
quàm procul diſtat cœlum à terra? deinde an ſatis
eſt obtendere Zeli titulum,vt quiduis in quemuis
liceat? Scimus quales olim fuerint, qui Zelotæ di-
cebantur in vrbe Hieroſolymitana abs Romanis
obſeſſa. Scimus quale aliquando fuerit apud Iu-
dæos extraordinarium(vt appellabatur)Zeli Iudi-
cium, quo ad obuium aliquem lapidãdum furens
multitudo ferebatur. Sed tantò magis huic feruo-
ri frenum abs legibus iniici debere credimus. Ve-
rùm prætexat quod volet de ſuo Zelo noſter anti-
ſtes:quid hoc ad me? An quia fortè audiuit me abs
factionibus eſſe alienum (quod fateor) & ab eorũ
intemperie vehementer abhorrere,qui tumultuã-
do augent diſſidia religionis,& oderũt omnes piæ
& placidæ conciliationis ſiue rationes,ſiue condi-
tiones? an propterea tantas contra me turbas cie-
re debet, cùm de eo non modò non ſim locutus,
ſed ne cogitarim quidem? an quia audiuit (quod
non inficior) me lugere hanc Eccleſiæ diſſipatio-
nem,& licet priuatim non interſit mea, animum
meum tamẽ angi pio deſiderio pacis Chriſtianæ?
an propterea libellus alienus, qui à quibuſdam,
συμβιβαστικὸς eſſe dicitur,cum tanta cõgerie anathe-
matum aſcribendus mihi fuit? Atqui ſi vel vnum
in eo verbum meum eſſe dicam, impudentiſſimè
mentiar: &,ſi illud ab aliis dici patiar,auctor non
patietur:quem quidem etiam proditurum exiſti-
mo

mo ſtatim atque ſe per latus meum peti & confodi ſentiet, & quidem, quod ille apud Poëtam Niſus facit, exclamaturum,

Meme, adſum, qui feci: in me conuertite ferrum
O Rutuli. —

Interea ſi tam valde, cum quo illi res ſit, & vbi is ſit, ſcire, ſaltem ſerò, velit, Vbios inuiſat. Ac ſi tenet Macedonicam hiſtoriam, notum in ea & nobile nomen ſciet: vel ſi Corebum furentem magis amat, quærat, quàm ille amauerit ſapientẽ. Si quęrit, quia quieſcere non poteſt, cum quo vel pugnet vel litiget, tandem illum inueniet, legétque virum vir: niſi ſi & hunc iam quidam, inſontem, quia bella vetabat, demiſere neci, vel caſſum lumine lugẽt. Iuuat enim eiuſdem poëtæ verbis vti. Sed tu videris eum malle, quẽ Ænobarbum appellas. Credo quòd ſuauiter ſomniares Domitiam tuam gentẽ, in qua fortaſſe gloriaris gentilem tuum, alterius licet familiæ, Cn. Domitiũ tuliſſe Legem de ſacerdotiis: eius verò patrem de Allobrogibus ſuperatis triumphaſſe, & elephanto per prouinciam inuectum eſſe.

Dices me nugari. Ita eſt ſanè. Quid enim aliud faciam, vt te iratum demulceam & oblectem? Vis agam ſeriò? Ego verò te, quiſquis es, here, amicè monebo, vt cùm hîc, velis nolis, ſentias & videas te tam cæca vertigine ferri, vt hoſtem ſomnians, amicum ferias, des operã valetudini, & Medicos

audias. Cùm aliquando Bucerus, quem laudare magiſtrum ſoles, te reprehẽderet, quòd de hominibus iudicares, prout amares, vel odiſſes: amàres autem, & odiſſes, prout libet: tam acerbam reprehenſionem æquo animo tuliſti, & amico mònitori gratias egiſti. Ita teſtor, ita affirmo, non minus amicos eſſe, qui dolẽt, ſæpe te virum tantum, vel amore neſcio quo, vel odio, vel dira aliqua cupiditate agi tranſuerſum, & multa intemperanter agere pro libidine. Ergo iterum dico, quod ille, ſi viueret, diceret: neceſſe eſt, refrenes affectus, qui iudicij luminibus officiunt: cohibeas naturam iracundam atque bilioſam, commune malum ingenioſorum hominum: ne te gloria & ambitione inflari ſinas: caueas, ne aliquo rerum ſucceſſu nimium efferaris, ne qua virum grauem leuitas, ne qua ſapientem crudelitas (quæ maximorum ingeniorũ maxima vitia ſunt) ne popularis aura ad aliquam religione indignam actionẽ abducat: ne eam iam ſenex inuras notã nomini tuo, quod non magis, quàm noſtrum nobis, ſi per te liceat, tibi honeſtiſſimum relinqui optamus. Saltem vt tuearis perſonam, quam induiſti: turpe & tua profeſſione indignum eſſe exiſtimes, palàm mentiri: cúmque in hac cauſa etiam inuitus ſentias te mirificè offendiſſe, diſcas te eſſe hominem, neque deinceps credas omnibus, qui cùm te adorare videntur, dant præcipitem. Vanitatis, futilitatis, calumniæ, maledicen-

ledicentiæ magna eſt turpitudo: magnum eſt odium ſæuitiæ aduerſus inſontes inflammatæ: magna inuidia Dictaturæ bonos ciues proſcribentis: & intolerabilis in Eccleſia res eſt, tyrãnis, licet obtendat aliquã religionis ſpeciem. Ne multa. Parcitur nunc tibi, vir optime. Sed, mihi crede, ſi pergas, aliquis occurret, quem nolles: ac ſi eum etiam cogas vti recriminatione, dolebit. Ergo ſi te contineas, feceris ſapienter. Nam & alij quid religio ſit, ſciunt. Erras verò iterúmque erras, ſi in eo iam te ſolio collocatũ putas, vt tibi quod libet, liceat: vt omnibus inſultes, ſilentium omnibus indicas, ſolus regnes, imperes, fulmines. Errat quicunque putat ſeſe vel Galliæ confixiſſe oculos, nihil vt illa videat aut diſcernat: vel cùm effoſſis oculis cerebrum eripuiſſe, vt nihil diiudicet: vel excelſum eius animum aliqua fraude fregiſſe, vt in indignam ſe det ſeruitutem. Imò verò omnium ordinum aliqui viri graues, cordati, ſapientes ſuperſunt, qui cum veræ religionis vero ſtudio retinent ſuum illud (vt rectè dictum olim eſt) incoctum generoſo pectus honeſto: qui longiùs proſpiciunt, quid agatur, quid ſimuletur: qui Eccleſiam cum Repub. ſaluam eſſe volunt: & vtrunq; me etiam velle (audebo dicere) non minus profectò quàm te, ſciunt. Dicerem te quoque id ſcire. Sed nunc quoniam id iratus negas, alios, qui quod ſciunt, non negabũt, prouoco: qui quidẽ tibi, neſcio an religionis ſciẽ-

tia, certè cõſcientia bona nõ cedent: addam & veritatis & pacis ſtudio bono. Quid ſi dicã, maiori rerũ bene cõponendarum, & trãquillitatis conſtituendæ deſiderio? Hos interea cõfido, Iuris fortes & cõſtantes vindices fore aduerſus iniurias: defenſores iuſtæ libertatis aduerſus ferociã nouæ tyrannidis: patronos innocẽtiæ aduerſus vim & inſidias. Neq; verò ſunt obliti cuiuſdã politicæ & Ciceronianæ theſeos, quã Typographus Dictatoris caſtigatam edidit: εὐλαβητέον τῷ καταλύοντι τὴν τυραννίδα μὴ αὐτὸς ἄρξῃ. Tantũ abeſt, vt omnes ad degenerẽ ſeruitutẽ abiecti ſint, aut ſint omnes cęci & fatui, quos tanquam pecudes naribus tractas, dux aliquis imperioſus ſolo ſibilo circũagat, vt ſtatim atq; is increpuit, omnes ſubſultent. Atq; vt terribilis magiſter ſciat, etiã miſeros pupillos, quos bona conſciẽtia ſuſtentat, ſtare impauidos, vel ſi flammas ore vomat: & magno ſuo, qui in cœlis eſt, tutore fretos aſſurgere ſupra omnia omnium laruarum, omnium dirarum terriculamẽta: ſciat nobis in mentẽ venire, quod melior nos præceptor docuit, & verè credere, beatos eos eſſe, quibus maledicunt homines mẽtientes, quicunque tandem ſint, quorum mendax fuerit maledictum: neq; tã aut anguſti, aut abiecti, aut nullius animi ſumus, quin tali vindice veritatis auctore audeamus nos ſiſtere in iudicio, ſi ventoſus accuſator ex ſua Æolia prodire in Ius velit. Facti inter nos, non Iuris quæſtio eſt. An nullũ (vtar eius verbo)

verbo)conſiſtorium dignum eſſe putat, in quo ſe ſiſtat? An eſt ſupra omne Preſbyterium, omnem Senatum,omne ſiue Conſilium ſiue Concilium? An & omnes miniſtros tam valde contemnit, vt nulli ex iis vllam vlla conditione tribuat iudicandi poteſtatem? Equidem quoſcunque volet,iudices, accipio, futuros (inquam) iudices iniuriæ, de qua queror. Nam tam de ea liquere arbitror, vt ne Allobroges quidem,vel editicios recuſauero. Ac ſi accuſare præterea velit, conſiſtam. Scio Tribunump. olim ad accuſandum vix admiſſum eſſe, quòd(vt ait Cicero)eo accuſante, cõditione æqua diſceptari poſſe non putarent Romani, & ſtatuerent,iniqua conditione reum cauſam dicere,cùm aduerſario eius, ad Ius accuſationis ſumma vis poteſtatis accederet. Ego tamen hac præſcriptione non vtar. Spero enim nõdum ſublatas eſſe omnes publicorum iudiciorũ leges & conditiones. Spero quoſdam ſupereſſe in Iudicijs viros, quibus placeat illud eiuſdem Ciceronis: Semper(inquit)in hac ciuitate nimis magnis accuſatorum opibus & Populus vniuerſus, & ſapientes, & multum in poſterum proſpicientes iudices reſtiterunt. Nolo accuſator in Iudicium potentiã adferat, non vim maiorem aliquam; nõ auctoritatem excellentem, nõ nimiam gratiam. Valeant hæc omnia ad ſalutem innocentium, ad opem impotentum, ad auxilium calamitoſorum. In periculo verò & pernicie ciuiũ

repudientur. Nā ſi quis hoc fortè dicat, Catonem deſcenſurum ad accuſandum non fuiſſe, niſi prius de cauſa iudicaſſet: iniquam legem & miſerā conditionem inſtituet periculis hominum, ſi exiſtimabit iudicium accuſatoris in reum pro aliquo præiudicio valere oportere. Hæc ille. Quæ etiamnum dici poſſe & debere nemo tam iniquus eſt, qui neget. Si is, cum quo mihi nunc res eſt, Iudicij lucem fugiat, & in vmbra libellos famoſos dictare tutiùs eſſe putet: ipſe vltrò occuram. Nam neque exiſtimo tam eum, qui me lancinat & cruentat, legibus omnibus ſolutum eſſe, quin, petita ſaltē venia, abs me in Ius vocari poſſit. Si quis aduerſus parentem aut patronum, aut præceptorem non poſſe inſtitui famoſam actionem, ſed tantùm agi in factū poſſe, dicat, cōcedo. Atque vtinam integrum mihi eſſet planè nunc cedere. Sed res non patitur, vt omnino obmuteſcam. Scio olim Romæ Pontificem Max. fuiſſe (quod Halicarnaſſæus ait) ἀνυπεύθυνον. Sed notis Cenſorijs, non etiam publicis Iudicijs exemptus erat. Memini, quod ait Cicero, P. Galbam primùm poſt Vrbem conditā fuiſſe reum publico Iudicio, qui in collegio Sacerdotum eſſet. Verùm tali præſcriptione noſter (credo) nō vtetur. quanquā qui Neronis atauum neſcio quem nobis obiicit, velim meminerit de ipſo quoque Nerone iudicaſſe Senatum. Scio, quod Plutarchus de Iulio Cæſare famoſum ſuum Anticatonem ſcribente narrat:

ὥσ

οὐ τῷ ξίφει μόνον ἀλλὰ καὶ τῷ γραφείῳ τὸ ἀνυπεύθυνον καὶ ἀνυπόδικον ἐδίδοσαν. Inſignis eſt ille profectò locus & vulgò mendoſus. Sed quis tale exemplum probauerit? An tantum ſibi arrogat Dictator? an ſi arroget, cōcedetur tantum? Porrò vbi in Ius ventum erit, Iudicibus nō alias quàm ex ipſius aduerſarij tabulis & cōmentarijs repetitas offeram leges de calumnia, de mendacio, de maledicentia, de iniuria. Quæ poteſt æquior eſſe conditio? Non enim quiſquam, credo, dicet, eum nō ſibi, ſed alijs ſcribere, aut ſuis præceptis parere nō debere. Etiamſi Ius nouum & iniuſtum in alium ſtatuiſſet, tamen ipſe in ſua cauſa eodem Iure vti deberet. Nunc cùm ſit Ius diuinum & humanum, quod vrgemus, an id recuſare poterit? Quoties ille declamitauit, intolerabilem eſſe iniuriam, cùm falſum crimen obiicitur? cùm reus non auditur? cùm calumniator non punitur? An nō licebit nunc nobis, bona eius gratia, vti eadem querela?

Si nihil eſt difficultatis in hac parte Iuris, nulla quoque nunc erit in quæſtione facti. Nō enim, credo, negabit illud, quod iam euulgauit: & vt mihi in Iudicio valde laborandum nō eſt, vt oſtendam falſum eſſe, quicquid de alieno libello, quem flagellat, mihi impingit: ſic exiſtimo neminem dubitaturum eſſe, quin eadem fide aut maiori etiam vanitate effutiat quæcunque ſimul aſpergit conuitia & accumulat famoſus cōuiciator. Nam & tam

putidas fabulas ex triuio arripit, quas æſtate ſuperiori in ſuo æſtu commenta erat fremens inuidia, ſed quas me quoque tacente tanquam nebulas, ipſa iam dies diſcuſſit, vt me potius miſereat hominis tales ſordes colligentis, quibus ſuum profectò nomen magis quàm meum commaculat. Interea videris, quæ notes, in cuius clientela me eſſe odioſè fabularis. Ego cùm & veteres & nouos in Gallia multos poſſim patronos laudare, viros clariſſimos atque ampliſſimos, tum verò vnum imprimis agnoſco, ad quem me Deus, cùm primùm huc redij, applicuit, optimum dico & nobiliſſimum Regem illum, apud cuius antea ſocrum, Reginam lectiſſimam atque ſanctiſſimam, (cuius aliàs de te iudicium tibi opponam) honeſtiſſimo me loco fuiſſe, olim etiam doluiſti. Huius ego Regis, me in ſuam fidem recipientis, & magis atque magis ſibi me aſtringẽtis, de mea fide iudicium, quod nulla calumnia labefactare potuit, quæ tamen nihil non tentauit: ac (rumpatur illa licet) iterum nouo nunc & liberali pignore teſtatum atque cõfirmatum tãti Principis (iterum dicam) iudicium, ſi hoc tempore opponam malignis & ſiniſtris omnium improborum inimicorum ſuſurris, an non fecero rectè? Nolo tamẽ mihi quicquam proſit, niſi ſi ab his iniuriã mihi fieri liqueat. Et quia meus Curioſus etiam de Germania ſomnians neſcio quid ſuæ ἀναχωρήσει aſcribit: cogor glorioſè teſtari atque profiteri,

212

teri, me illic tam præclara ſtudiorum meorum & optimæ erga Rempubic. voluntatis monumenta reliquiſſe, vt non poſſit ad uerſarius Quæſitor meliùs de mea laude mereri, quàm ſi in ea inquiri iubeat. Oportet verò iſtum Irenarcham habere mirabiles nuntiatores ſiue ἀγγελιαφόρους, qui tam putida & falſa ad eum notoria vndique referunt: & ipſum mirificè facilem atque credulum eſſe, vbi ad maledicendum incitatur. Sed vos, vos, qui illum miris flabellis incitatis, delatores, coërcendi eſtis. Vos virum vehementem inflammatis: vos harum turbarum auctores eſtis. Saltem tu, qui nunc illi nimis obſequens librarius fuiſti, qui mecum à pueris es educatus, qui vtriuſq; fortunæ ſocius, tot laborum propter bonam cauſam particeps, mihi tot neceſſitudinis vinculis ſanctiſſimis cõiunctus antea eras, & totius in hac cauſa veritatis cõſcius, herum monere & reprimere debueras, potius quàm huius eſſe iniuriæ adminiſter contra tuam cõſcientiam. Saltem, licet nunc Iuriſcõſultus eſſe deſieris, meminiſſe debueras Legis Theodoſianę, quã Ambroſius expreſſit abs Principe ὀξυχολῷ, ne ſtatim pareatur mandato crudeli. L. ſi vindicari. C. de pœn. Tu mihi condiſcipulus tot annis in eadem pietatis ſchola fuiſti. Et audes Lucianicæ diſciplinæ conuicio tuos typos commaculare? En quò ruit ſemel incitata maledicentia! Poſteaquam ſuæ petulantiæ pharetram exhauſit (pharetram dico vene-

natis ſpiculis refertam, quæ minimè decebat ſenem Theologum, quotidie de regeneratione, de mortificatione, de mãſuetudine, de lenitate Chriſtiana concionantẽ) tãdem, vt aliquod magis atq; magis dirum telũ euibret, deſcẽdit (ô intolerabilẽ contumeliã) ad neſcio quẽ ſiue Lucanium ſiue Lucianum, nimis illi profectò notum & familiare nomen. Hîc ego vix me reprimo. Sed tu ô Deus Iudex & vindex eſto. Quid reliquam maledictorum illius importunitatem verbis refutarem, quam res ipſa refellit? Quid? Ipſius ipſius conſcientiam appello. Scit, me, iam annis propè viginti, caruiſſe & patria, & patrimonio, & honoribus, & omnibus, quas domi habuiſſem, commoditatibus, ne id facerem, quod facere me velle fingit. Scit me in eo propterea ſtatu eſſe, in quo non eſſem alioqui: vt iam nihil illi aliud reſpondeam, quàm quod Socrates improbis ſuis calumniatoribus Anyto & Melito reſpondit: qui eos refutaturus, ſuam paupertatem allegauit, teſtem ſuæ innocentiæ atque integritatis. Scit, quam etiamnum puer Chriſtianam religionem amplecti cœpi, ſemper eam me caſtè & piè, vt in hac infirmitate potui, coluiſſe: & omnem à primis annis meam vitam, mores, ſtudia, literas, actiones, id teſtari. Atque vt id alij ſciant: age, patiatur me audiri, & publicè (ſi opus ſit) rationem vitæ meæ reddere. Ego, quos dabit arbitros vel cognitores, accipiam, nõ aliqua (ne hoc

iterũ

iterum calumnietur) confidentis animi elatione: ſed bona ingenuitatis conſciētia fretus. Nam etſi ſciam, quid olim iudicatum ſit de hac ſponſione, NI VIR BONVS SIET: tamen bonæ voluntatis, cum naturæ deprauatione luctan ctis ſponſionem fecero. Atque vt huius in poſterum animi, in diuini auxilij ſpem recumbentis, cō firmationem nouam audiat: dico, faciat, licet, & tentet omnia, omnémque vim adhibeat, vt tandem me cogat vel aliò reſpicere, vel ab eo, quod rectum eſt, deficere aut deflectere: nihil tamen agit, nihil, credo, efficiet: non infringet, non immu tabit animum meum, quem nullæ hactenus tentationes omnino frangere potuerunt. Et nihil licet vnquam mihi magis præter expectationem, nihil in hac vita, in qua pertuli acerbiſſima multa, acerbius quicquā acciderit, quàm quod nunc accidit, tamen vel hinc, quòd non fatiſcam, diſcat quo animo ſim. Exclamat, me eſſe pectore chalybeo. Fortè ſi Æſchylum legiſſet, exclamaſſet, ὦ σιδηρόφρων. Sed profectò ſic nos nunc contundit, vt valde neceſſe ſit me non eſſe vitreum. Ad lachrymas tamen propè me adigit, cùm ἀστοργίαν inculcat. Neſcio, an quid στοργὴ ſit ſciat nondum pater. Sed me profectò valdè ſcire, quanta eius vis ſit, filiola ſaltem mea teſtabitur. Et tamen quàm valde omnibus naturæ affectibus alioqui bonis, nō ſine magna diſtractionis moleſtia, prætulerim cauſam al-

terius pietatis, tam non ignorat, & teſtatò ſępe cõfeſſus eſt, q̃ id nũc negat malicioſè. Sed quia tantũ cõqueritur de huius anni actionib⁹: age, ne longiùs abeã, ipſum ipſum cito conſiliũ, quod rogatus æſtate ſuperiori piis proceribus conſignatum dedi, & in iudicium venire volo, ſi tibi omnes omnium ſuarum actionum reddere rationem debẽt. Fateor, cùm de coërcitione hæreticorũ ageretur, Leges & Iudicia veterum Chriſtianorum me prętuliſſe nouis tuis & capitalibus decretis. Si hoc nũc te vrit, cur aliam obtendis iracundiæ cauſam? Da vel fac mihi aliquid ocij: etſi tecum inuitus committar, tamen non recuſo Leges illas edere, vt iis potius quàm mihi iraſcaris. Fateor, in formulis & cęremoniis Eccleſiaſticis mihi videri, habendam aliquam eſſe rationem religioſæ antiquitatis, vbi per diuinam Legem licet. Fateor me in ordine cõſtituendo iuuenilem odiſſe intemperiem, quę cœlum terræ miſcere velle videtur, & ſuperbè proculcat, vel contumelioſè faſtidit omnem Eccleſiæ veteris memoriam. Sed ſi vir bonus es, neceſſe eſt prædices propterea me tantò magis eſſe religioſum. Si id malè te habet, ingenuè dicito. Cur fingis alium cauſæ ſtatum, de quo non agitur? Etſi hoc artis callidæ ſit, tamen nihil agis. Nam fraus manifeſta eſt. Tu mihi magno ſupercilio tuam doctrinam oſtentas. Atqui de ea non quæritur: neque tamen neſcimus vnde eam hauſeris. Tu litigas

gas de iis, de quibus inter nos lis nulla nunc eſt. De iniuria, de qua queror, dicito: quam certè doctrina nulla texerit. Et qua tandem vel cóſcientia coram Deo, vel fronte coram hominibus, vbi ſcis nullam eſſe controuerſiam, odioſè vis & audes aliis perſuadere, eſſe maximam: eam verò, quæ eſt, aſtutè diſſimulas ô bone! Si hæc malicioſa calumnia non eſt: quid malitia, quid calumnia ſit, neſcio. Ad me quod attinet, quia nullo modo potes negare, quod eſt turpiſſimum confiteri, erraſſe te, cùm calamum, tanquam haſtam, iratus corripuiſti: nihil dicere aliud potes, quàm eodem errore te, falſum pro vero arripuiſſe. Sed alij æſtiment, qualis hic error ſit, & iudicent, an non ſit hominis (vt tuo verbo vtar) abrepticij. Si qui mirari ſe dicant, talem virum huc eſſe delapſum: eius eſt cauſam veram dicere, quæ eum tam indignè commouerit: ego quam ſcio, eius honoris cauſa nunc nó dicã. Immane eſt, ſine vlla probabili cauſa, ſine erroris vlla iuſta excuſatione, tantum odij animo concepiſſe atq; ore euomuiſſe, vbi tantum amoris antea eſſe videbatur. Neque ſolùm eſt hoc triſte miraculum (quod Auguſtinus ad Hieronymum ſcripſit) ſed magis atque magis prodigioſum eſſe furorem agnoſcent, qui rẽ recta reputabunt via. Sed bonos omnes obteſtabor, vt religioſè mecum hîc cóſiderent, quod verum & vtile eſt. Patitur Deus magnos ſæpe viros turpiſſimè labi, vt

quos multis ingenij aut doctrinæ donis inſtruxit, homines tamē eſſe ſciamus, quos alioqui Angelos fortaſſe aliquos inſana ſuperſtitione eſſe fingeremus. Verùm cùm eorū delicta fugiemus, ne propterea ſimul abiiciamus, quæ alioqui ab iis rectè & integrè tradita ſunt: neque propter vitia, virtutes quoque oderimus: denique aliud eſſe hominem, aliud religionem meminerimus (eſſe enim res diuerſas) & cùm pietatis perpetuæ cauſam, quæ Chriſtum auctorem habet, non homines, cōſtanter tuebimur: hominū (vt molliſſimè loquar) vanitatem agnoſcamus atque deploremus. Huius vanitatis exemplū & ſingulare & illuſtre, cuius ad omnē poſteritatē triſtis & ſempiterna fortaſſe memoria extabit, propoſuit nunc Deus. Sed vt eo infirmitatis humanę exēplo admoniti criſtas demittemus, ſic & nos miſereat communis miſeriæ atque cœcitatis. Ergo etſi non recuſem, æquos Iudices, audita vtraque parte, & cauſa cognita, pronūciare, quid libelli & famoſi, & atrocis, & falſi, & nō ſubſcripti, & in vulgus ſparſi, auctor mereatur: neque tam ſim ignauus, quin pati poſſim, vt quam quis mihi labem aſpergere indignè voluit, eam lābendo atque reſorbendo detergat: tamen aliam pœnam non depoſco: & conuiciatoris (vt Lex ait) inconſulto calori veniam dari, nullámque vel minimam infamiæ notam illi rependi peto: atque vt magnis aliis in rebus ſalua eius auctoritas ſit, vbi

ea non

ea non abutetur, etiam poſtulo: quanquam vt non abutatur, reprimendam huius hominis ferociam eſſe oculati homines ſentiāt, qui quò alioqui ſubtiliter illa erūpat, proſpiciunt. Sed (quod ſine Reip. fraude fiat) quod ad me attinet, cōfitenti & pœnitēti cupio ſimul remitti Legē publicæ ἐξομολογήσεως, quam ſeueritas Eccleſiaſticæ diſciplinæ nunc illi præſcriberet. Denique Deum Opt. Max. precor, non modò huic vt peccato ignoſcat, ſed etiam egregium virum cōtineat, ne deinceps tale aliquid admittat, ne cæcis affectibus nimium indulgeat: vt me miſſum faciat, qui illi omnia remitto: ne ſtudia mea meliora perturbet, quæ illius conſiliis nō obſtant. Satis hoſtium habet, cum quibus cōgrediatur & ſe exerceat: & ego ſatis aliunde habeo moleſtiarum, quæ me vexent. Ne me ſtudioſum pacis, & ad nullam rem minus, quàm ad hæc bella natum, cogat inuitum ad iſta, quæ fugio, miſerrima certamina: ex quibus, quicunque ſit exitus, redire non poſſumus, niſi deteriores: quia in iis charitas lædatur, ſine qua religionem didici, & ſentio conſiſtere non poſſe: neq; video ſi quis nunc contemnat illam veteris poëtæ vocem, Vlterius ne tēde odiis: quî effugere poſſit diuinum fulmen, aduerſus eos editum, qui fratrem oderunt, & maledictis veluti iugulant. Neque profectò minus erit ſicarius ſtylus, quàm enſis. Saltem nobis in mētem veniat, quod Hieronymus contra Rufinum,

Procul (inquit) ſit à moribus Chriſtianis, vt ſine gladio, voluntate ſint homicidæ: quódque ad Auguſtinum, Hæretici (ait) quos gladio nequeunt, voto interficiunt. Vtinam tam crudele votum aliorum non ſit quàm hæreticorum. Sed ſi ingenioſæ calumniæ, & hominum ſuis odiis indulgẽtium diris cupiditatibus nullus occurrat, quid fiet? Iuuat nunc ex antiquitatis memoria repetere nobile exemplum, in quò deſinam, ſi in eo tacitè oſtendero, quid hoc tempore cauendũ ſit. Arriani Chryſoſtomũ, quem abs ſua hæreſi & factione alienum eſſe ſentiebant, more ſuo crudeliter exagitarunt. Id in illis minimè inſolens erat. Sed illud nimis indignum fuit, quod quidam bonarum alioqui partium antiſtites, iíque & doctiſſimi & præſtantiſſimi, nempe Epiphanius & Theophilus Alexandrinus, eundem Chryſoſtomum non minus vexarunt, quaſi ab Arriano dogmate nõ abhorrentem: & interea, vt eum eiicerẽt, cum ipſis etiam Arrianis propè conſpirarunt. Cur ita? Quia eum priuatim oderant. Sed cur oderant? Quia inuidebant, vel ſuis eum luminibus officere putabant. Quid verò prætexebant? Eum lubenter legere libros Origenis: Origenem autem eſſe ſuſpectum, cùm quidem Arriani iam ſe appellarent Origeniſtas. En quò trãſuerſos homines rapiunt mali affectus: qui etiam cùm nulla religione retineri poſſunt, religionis ſtudio incitari ſe ſimulãt? Quid verò

rò fiet, ſi tam ſubtilibus inſidiis cæci iudices applaudant? Non deſiit Theophilus, donec Chryſoſtomum, quo iure qua iniuria exterminarit, cùm tamen Hieronymum defenderet non diſſimili calumnia iactatum. Quinimò cùm propter Origenicorum librorum lectionem Chryſoſtomum tam valde exagitaſſet, & vt eorum lectione omnibus interdiceretur, tantopere contendiſſet, ipſe tã eos ſtudioſè legebat, vt eo nomine ſit accuſatus. Accuſatus autem reſpõdit, quod Chryſoſtomum reſpondere, nõ patiebatur: ſeſe flores legere in ſpinetis. Sic quod in alieno facto damnabat, laudabat in ſuo. Tantum abeſt, vt quod ius in alios ſtatuerat, eodem ipſe iure vti vellet. Sed iterum dico: tam iniuſtis hominum affectibus reſiſtere Leges debent.

FINIS.

BIB... V... ELE

FINE